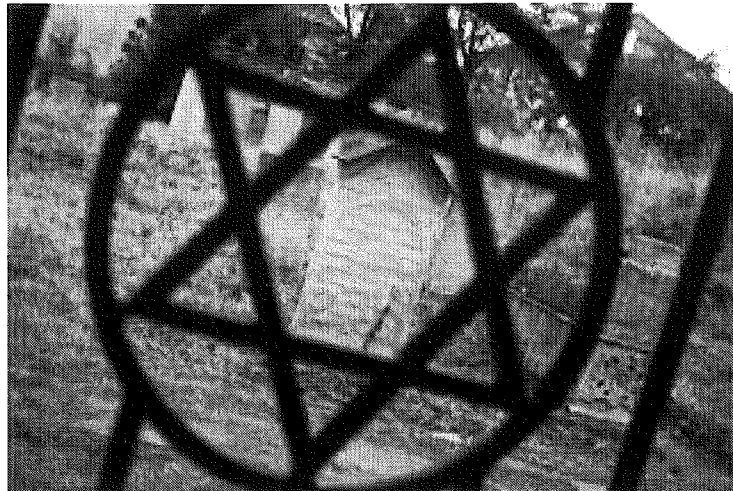

Myth or Fact:
Jews with Tattoos Cannot be Buried in
a Jewish Cemetery

Rabbi Efrem Goldberg
Boca Raton Synagogue
Shavuos 2013/5773

1. Pop Culture – Tattoo and Jewish Burial

the **algemeiner**

Like the Algemeiner on Facebook for Analysis, Blogs, Invitations to events and Join the conversation.

[NEWS](#) | [POLITICS COMMENTARY](#) | [FEATURES](#) | [TRADITION](#) | [LIFESTYLE](#) | [ARTS & CULTURE](#) | [SPORTS](#)

You are here: Home » News » US & Canada »

Report: Drew Barrymore Removing Tattoos for Judaism

FEBRUARY 14, 2013 11:52 AM

21 COMMENTS

Actress Drew Barrymore is reportedly undergoing painful laser surgery to remove her six tattoos so that she can be buried in a Jewish cemetery.

A couple of weeks ago *The Algemeiner* reported on Barrymore's dedication to her husband's Jewish religion. Well it looks like she's literally willing to erase her past so as to guarantee a spot one day alongside her beau and newborn daughter, who will be raised Jewish.

A source close to Barrymore told *Star Magazine* that Drew "wants to be a Santa Barbara mom, and tattoos clash with that wardrobe."

The source added, "She's growing up and turning conservative."

Barrymore's tattoos are believed to include a butterfly on her stomach, a cross on her leg, two angels on her lower back and a bouquet of flowers on her hip.

The Nanny – Season 4, Episode 9 - Tattoo (Aired 1996-11-20)

While Fran is trying to convince Maggie not to get a tattoo, Val slips in front of everybody that Fran got herself a tattoo when they were teenagers. Sylvia tells Fran she'll have to have it removed if she wants to be buried in a Jewish cemetery when she dies.

Curb Your Enthusiasm Season 3, Episode 6 (Aired October 20, 2002)

Synopsis:

Larry's mother dies while he's shooting a Scorsese film in New York, and he doesn't find out about it until two days after the funeral. After the initial shock, he uses the loss of his mother as an excuse to get out of a variety of social events. Meanwhile, Larry learns that his mother's remains have been moved into the "special section" of the cemetery because of a tattoo. After paying off the grave digger, Larry convinces his father, cousin, and Jeff to help dig her up and move her to the original area he paid for.

2. Megillas Rus, 1:17

לשוב מאַחֲרֶיהָ כִּי אֶל-אִשֶׁר תִּלְכִי אֵלַי וּבְאִשֶׁר תִּלְיִנִי אֶלַי עִמָּךְ עָמִי
 וְאֶל-הוָה אֵלֶיהָ: בְּאִשֶׁר תָּמוּתִי אָמוּת וְשֵׁם אֲבֹתַי כִּהְיֶה יְהוָה לִי וְכִה
 יוֹסִיף כִּי הַמּוֹת יִפְרִיד בֵּינִי וּבֵינֶיהָ: וְתָרָא כִּי-מִתְאַמְצָת הִיא לְלַכֵּת אִתָּהּ
 וְתִהְיֶה לְדַבָּר אֵלַיִךְ: וְתִלְכְּנָה שְׁתֵּיהֶם עַד-בּוֹאֲנָה בֵּית לָחֶם וַיְהִי כַּבּוֹאֲנָה

people and to her gods; return after your sister-in-law." ¹⁶ But Ruth said, "Do not urge me to leave you, to turn back from following you. For where you go, I will go; where you lodge, I will lodge; your people are my people, and your God is my God; ¹⁷ where you die, I will die, and there I will be buried. Thus may HASHEM do to me, and so may He do more, if anything but death separates me from you."

3. Targum Russ

אֵלֶיהָ: (י) אָמַרְתָּ נְעָמִי אֵיךְ לָנָא
 אַרְבַּע דְּיָגִי מוֹתָא לְתִיבְנָא
 רְגִימַת אַבְנָא וְיִקְדַת נִירָא
 וְקִטְיִלַת סִיפָא וְצִלְיַת קִיסָא
 אָמַרְתָּ רוּת לְכָל מַה דְּתַמּוּתִי
 אָמוּת אָמַרְתָּ נְעָמִי אֵיךְ לָנָא
 בֵּית קְבוּרָתָא אָמַרְתָּ רוּת וְתַמּוּן

אָהָא קְבִירָא וְלֹא תוֹסִיפִי עוֹד לְמַלְלָא כְּדָנָן יַעֲבֹד יְיָ לִי וְכַדְגָּן יוֹסִיף עָלַי אַרוּם מוֹתָא יְהֵא מִפְּרִישׁ בֵּינִי
 וּבֵינֶיהָ: (יב) וְתוֹת אַרוּם מְאֻלְמָא הִיא לְמַהֲרָא עָמָה וּפְסֻקַת מְלַמְלָא לָהּ: (יג) וְאַזְלוּ תַרְוֵיהוֹן עַד דְּעָלָן בֵּית לָחֶם
 וַיְהִי כַּבּוֹאֲנָה לְבֵית לָחֶם וַיְהִי כַּבּוֹאֲנָה לְבֵית לָחֶם וַיְהִי כַּבּוֹאֲנָה לְבֵית לָחֶם וַיְהִי כַּבּוֹאֲנָה לְבֵית לָחֶם

MITZVAH TO BURY

4. Mishna
 Sanhedrin 46a

The Mishnah returns to its previous topic – the idea that a transgression is committed if the court allows a convict’s corpse to remain unburied overnight:

אֵלֶּא כָּל הַמְּלִין אֶת מוֹתוֹ – Not only did [the Sages] say this in reference to the corpse of a convict, וְלֹא זֶה בְּלִבְדָּא אָמְרוּ
 – but anyone who leaves his deceased relative unburied overnight transgresses a negative commandment.^[84] עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה
 – הִלִּינְהוּ לְקַבְּרוֹ – However, if one left [the corpse] overnight for the sake of his honor,^[85] הִלִּינְהוּ לְקַבְּרוֹ
 – in order to bring a casket or shrouds for [the body], – אֵינֵנו עוֹבְרִין עָלָיו – in this case he does not transgress any prohibition.^[86] לְהַבִּיאַת לֹא אֶרֶץ וְתַכְרִיבִים

The Mishnah proceeds to discuss the burial procedure for an executed convict:
 אֵלֶּא שְׁתֵּי בֵּתֵי – They did not bury [the convict] in his ancestral gravesite. וְלֹא הָיוּ קוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּקַבְּרוֹת אַבּוֹתָיו
 אֶחָת לְהַחֲרִיבִין – Rather, there were two cemeteries set aside for the use of the court; קַבְּרוֹת הָיוּ מְתוּקְנִין לְבֵית דִּין
 – and one for those who were beheaded or strangled, וְאֶחָת לְגַשְׁקֵלִין וּלְגִשְׁרָפִין – one for those who were stoned or burned. The convict, then, was buried alongside those executed in a manner similar to himself.
 – מְלַקְטִין אֶת הַעֲצָמוֹת – Later, when the flesh of the corpse had decomposed, וְתַעֲבַל הַבָּשָׂר
 – and bury them in their proper place; i.e. in the convict’s ancestral plot.^[87] וְקוֹבְרִין אוֹתָן בְּמִקְוָמָן הַבָּשָׂר
 The Mishnah continues:

5. Gemara Sanhedrin 46-47

‘לא זו בלבד כו’ – NOT ONLY DID [THE SAGES] SAY THIS, etc.
 – Rav Yochanan said in the name of R’ Shimon ben Yochai: מנון למליו את מונו שעובר עליו – From where in Scripture is it derived that one who leaves his deceased relative unburied overnight transgresses a negative commandment?
 – תלמוד לומר „ביקבור תקברגו” – For Scripture states: *Rather, you shall surely bury him.*^[21]
 – מפאן למליו את מונו שעובר בלא תעשה – From here we learn that one who leaves his deceased relative overnight transgresses a negative commandment.^[22]

The Gemara cites a different version of Rav Yochanan’s statement:
 – איפא דאמרי – There are those who report R’ Yochanan’s statement this way: אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי – Rav Yochanan said in the name of R’ Shimon ben Yochai: Where in the Torah do we find an allusion to the idea of burial? – תלמוד לומר „ביקבור” – Scripture states: *Rather, you shall surely bury*

him. – From here we have an allusion to the idea of burial in the Torah.^[23]

The Gemara records an incident pertaining to the above discussion:

– אמר ליה שבור מלפא לרב המא – King Shapur^[24] once said to Rav Chama: From where in Scripture do we see a requirement of burial? – אישתיק ולא אמר ליה ולא מירי – [Rav Chama] remained silent and did not tell him anything in reply.
 – אמר רב אחא בר יאקב – Subsequently, Rav Acha bar Yaakov said: – אימסר עלמא בירא דטקשא – The world has been delivered into the hands of fools, “ביקבור” – דאיבעי ליה למימר „ביקבור” – for [Rav Chama] should have said: The source for burial is the Scriptural phrase *rather, you shall bury.*^[25]

The Gemara shows why Rav Chama did not cite this verse:
 – דליעבר ליה ארון – This, it could be argued, mandates only that a coffin be made for the corpse; it does not necessarily show that the corpse must be buried in the earth.

The Gemara questions:
 – „תקברגו” – Then Rav Chama should have cited the next word in the verse, *you shall bury him.* The repetition of the command would indicate that a further stage of burial – interment in the ground – must also be carried out. – ? –

The Gemara replies:
 – [King Shapur] would not have accepted this type of exposition.^[26]

The Gemara suggests another possible source:
 – ונימא מדאיקבור צדיקי – Then [Rav Chama] should have said: A requirement to bury the dead is evident from verses which record that various righteous people were buried.^[27] – ? –

The Gemara shows that this, too, is not a compelling proof:
 – מנהגא בעלמא – One could argue that it was simply the prevailing custom to perform burial; a requirement to bury has not been demonstrated.

Yet another source is suggested:
 – מיקבריה הקדוש ברוך הוא למשה – But Rav Chama could still have proven it from the fact that the Holy One, Blessed is He, buried Moses. Seemingly, this demonstrates that burial is a fulfillment of God’s will. – ? –

The Gemara replies:
 – דלא לישתני מנהגא – It could be argued that God buried Moses simply so that the treatment of his corpse not depart from the generally accepted custom.^[28] Thus, we still cannot prove that burial is imperative.

The Gemara makes further attempts to establish a Scriptural source for a burial requirement:

– וקפרו לו כלי ישראל – Come, learn a proof to this: “וְקָבְרוּ לוֹ כָּל־יִשְׂרָאֵל” – The verse states: *And all Israel will eulogize him and bury him.*^[29] This indicates that Scripture considers it fitting for a corpse to be buried.

The proof is rejected:
 – דלא לישתני מנהגא – Perhaps God ordained burial for Aviyah simply so that the treatment of his corpse not depart from the general custom. There is no proof, however, that burial is an actual requirement.

One more possible source is suggested:
 – „לא יספרו ולא יקברו לדמוני האדמה ויהיו” – Concerning the wicked population of the town of Anasos,^[30] the verse states: *They shall die grievous deaths; they shall not be eulogized nor shall they be buried; they shall be as dung upon the face of the earth.*^[31] Since this verse characterizes lack of burial as a curse, it would appear that, in general, God sanctions the practice of burial.

The Gemara responds:
 – דלישתני מנהגא – The curse was that their corpses will be treated differently from the general custom. There is no indication, however, that burial is an actual requirement.

The Gemara seeks the rationale for the institution of burial:
 – איבעיא להו – They raised the following question: קבורה משום – Is burial practiced because it avoids disgrace to the deceased and his family,^[32] או משום בפרה הוא – or is it practiced because it gains atonement for the deceased?^[33]

The Gemara explains the relevance of its inquiry:
 – What practical difference does it make? – דאמר לא בעינא דליקבורה להווא גברא – A practical consequence emerges in the case of one who declares that after he dies, he does not wish his corpse to be buried.^[34] אי אמרת משום ביונא .

– If you say burial is performed because of disgrace, לא – it is not in [this person’s] power to refuse burial and thereby disgrace his family. – ונאי אמרת משום בפרה הוא – But if you say that burial is performed because of atonement, קא – [this person] has clearly stated, “I do not desire atonement,” and there is thus no reason to bury him.^[35] – What, then, is the answer?^[36]

The Gemara inquires:
 וְכֵן כִּי לִמָּוָה – Why was all this necessary? Why could the convict not simply be buried in his family's gravesite?

The Gemara replies:
 לְפָנֵינוּ שְׂאֵין קוֹבְרִין רָשָׁע אֶצְל צְדִיק – Because we have a general rule that we do not bury a wicked person next to a righteous one.

The Gemara cites the source for this principle:
 מִנֵּן דְּאָמַר רַבִּי אַחָא בַר חַנַּיָּא – For R' Acha bar Chanina said: מִנֵּן שְׂאֵין קוֹבְרִין רָשָׁע אֶצְל צְדִיק – From where in Scripture do we see that we do not bury a wicked person next to a righteous one? שְׂאָמַר – For it is written: וַיִּהְיֶה הֵם קֹבְרִים אִישׁ – And it happened, as they were burying a man, וַיִּרְאוּ אֶת יְהוֹרֵד – behold they saw the [enemy] legion; וַיִּשְׁלִיכוּ אֶת הָאִישׁ בְּקִבְרֵי – and they threw the man into the grave of Elisha...; וַיָּנֹגַע הָאִישׁ בְּעֲצָמוֹת אֱלִישָׁע וַיָּחִי וְנִקְמָם עַל-רַגְלָיו – and [as soon as] the man touched the bones of Elisha, he returned to life and stood on his feet.^[18] This shows that God does not wish evildoers [such as the man who was being buried] to be interred next to righteous persons [such as Elisha].

The Gemara questions whether this interpretation of the incident is compelling:
 וְדִלְמָא לֹאִיקְוִימָא – Rav Pappa said to him:^[19] אָמַר לִיה רַב פָּאָא – But perhaps the man was resurrected merely to fulfill the request that Elisha made of Elijah, let now a double portion of your spirit rest upon me.^[20]

Part of Elisha's request was that he be empowered to resurrect twice as many people as Elijah did. – ? –

The Gemara retorts:
 הֲוֵינּוּ – אי הָכִי – If so, אָמַר לִיה – He said to [Rav Pappa]: וְכֵן כִּי לִמָּוָה – what is the meaning of that which a Baraisa taught concerning this incident? [THE MAN] whose body touched Elisha's bones STOOD ON HIS FEET, BUT HE DID NOT live long enough TO RETURN TO HIS HOME. Now, if he was brought to life to fulfill Elisha's request, why did he die again just moments later?^[20] We see, then, that our initial interpretation was correct.

The Gemara continues:
 אָלָא, וַיְהִינָא פִּירִשְׁנִים – But as for the verse let now a double portion [of your spirit rest upon me], הֲכִי מְשַׁפְּחַת לָהּ דְּאֱלִישָׁא – where do we find that [Elisha] indeed resurrected a second person? How was this part of the promise to Elisha ultimately fulfilled?

The Gemara responds:
 שְׂרִיפָא פְּרַעַת – R' Yochanan said to him:^[22] אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן – We find that [Elisha] healed Naaman's tzaraas,^[23] וְנִקְמָן – [a plague] that is tantamount to death, שְׂהִיָּא שְׂקוּלָה כְּמַת – as it is written: אֲלֵינָא תְהִי כְּמַת – Let her not be like a corpse.^[24]

The Gemara has now explained that the executed convict is not buried in his ancestral plot due to the principle that we do not bury a wicked person next to a righteous one. It now proceeds to explain why the court maintained two separate cemeteries for those put to death by different methods of execution:

וְכַשֵּׁם שְׂאֵין קוֹבְרִין רָשָׁע אֶצְל צְדִיק – And just as we do not bury a wicked person next to a righteous one, כֵּן אֵין קוֹבְרִין רָשָׁע אֶצְל קָדִישׁ – so too, we do not bury a severely wicked person next to someone who is, relatively speaking, only nominally wicked. We thus bury those who were stoned or burned separately from those who were beheaded or strangled.^[25]

The Gemara asks:
 וְלִיתְקוּן אַרְבַּע קְבָרוֹת – But let us then institute four separate cemeteries, one for each type of capital punishment.^[26] Why does the Mishnah state that there were only two?

The Gemara answers:
 שְׁנֵי קְבָרוֹת גְּמָרָא גְּמִירֵי לָהּ – It is an orally received teaching from Moses at Sinai that there were to be only two such cemeteries used by the courts.

6. Shulchan Aruch
 y.d. 348

ב' י האומר אל תקברוהו מנכסיו ג' אין שומעין לו
 ד' אלא מוציאין מורשיו כל צרכי קבורתו בעל
 כרחו וכן כל מה שרגילין לעשות לבני משפחתו
 ה' ואפילו האבן שנותנין על הקבר הוהוא שירשו
 (ב) ממון (א) מאביהם ;
 ג' י אפילו מי שאין לו ממון שצות ואמר אל
 תקברוהו ו אין (ג) שומעין לו ;

7. Shulchan Aruch
 y.d. 357

שנן איסור הלנת המת ומתו מותר להלינו , ובו ב' סעיפים :
 א" אומר (א) להלין המת אלא אם כן (ב) הלינו (ג) לכבודו (א) להביא לו ארון ותכריכין (א) או מקוננות

בגמ' הביאו רמב"ם פ"ב דכסוכות (א) י או כרי שיבאו קרובים (ב) או להשמיע עיירותו
 וכו' טס אע"ג דגם מן שאינו מנוה ב' כל המתים הממדר להוציא מטחו א הדיו זה
 כמו דוחה ח"ו כמ"ש סי' טס"א מ"ג (ב) משובח אבל על אביו ועל אמו ה"ו מגונה
 אא"כ היה ערב שבת או ערב יו"ט (ג) או שהיו גשמים מולפים על מטחו ;

8. Shulchan Aruch
y.d. 362

WHAT ABOUT
NON JEWS?

שם (א) אין מפניו כו'.
הטעם דלגלו קשה להם
שמחילאין מיום הדין וזכר לדבר
ישמחו לו יום לוי (ב) ובתוך שלו.
י"ב

א " הנותן מתו (א) בארון (א) ולא קברו בקרקע
עובר משום מלין את המת (ב) ואם נתנו
בארון וקברו בקרקע אינו עובר עליו א [ג] ומכל מקום יפה (ב) לקברו י בקרקע
(ה) ממש אפילו בח"ל ;

ב [ד] ינותן המת ב על גביו ופניו (ה) למעלה כאדם שהוא ישן ;
ג [ה] (ג) י אין קוברין ב' מתים זה בצד זה אלא אם כן היה דופן הקבר מפסיק
ביניהם ולא המת בצד עצמות ולא עצמות בצד המת " אבל נקבר האיש עם
בתו קטנה והאשת עם בנה קטן ועם בן בנה קטן ג (ו) (ג) הכלל כל שישן עמו
בחייו נקבר עמו במוחו ;

ד ר [ו] י אין נותנין ב' ארונות זה על זה ואם נתן כופין העליון (ז) שיפנה (ז) ואם
יש ביניהם עפר (ח) ששה מפחים מותר ;

ה (ד) י אין קוברין רשע אצל צדיק אפילו רשע חמור אצל רשע קל ה" וכן
(א) אין קוברין צדיק (ה) ובשר ובינוני אצל חסיד מופלג ; ו [ט] (א) קנינים בעל
תשובה אצל זדיק גמול (כ"א) ;

ו שנים שהיו שונאים זה לזה אין לקברם יחד ;

9. Gemara Gittin 61a

AND WE BURY THE GENTILE DEAD ALONG WITH THE JEWISH DEAD,⁽⁶⁾ – BECAUSE these are some OF THE WAYS that foster HARMONY.
AND WE VISIT THE GENTILE SICK ALONG WITH THE JEW.
WE PROVIDE financial SUPPORT TO THE GENTILE ISH SICK – AND WE BURY THE GENTILE DEAD ALONG WITH THE JEWISH DEAD,⁽⁶⁾ – BECAUSE these are some OF THE WAYS that foster HARMONY.
וּמְבַקְרִין חוֹלֵי נְכָרִים עִם חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל
וּמְבַקְרִין חוֹלֵי נְכָרִים עִם חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל

10. Shulchan Aruch y.d. 367:1

א א " קוברים [א] מתי עכו"ם [א] ומנחמים אבליהם מפני דרכי שלום ;

11. Bach - R' Yoel
Sirkes (1561-1640)

דעם עם דתנו רבנן בכל בני לאו דוקא אצל מדברי הרמב"ם משמע דמחלק ביניהם דצפרק א' (ה"ט) ופ"ז (ה"י) דהלכות ממנות עניים ופ"י דמלכים (ה"ט) כתב להדיא דמפרנסים עניי גוים בכלל עניי ישראל מפני דרכי שלום משמע דצפני עממן אין מפרנסין אותם וצניחוס אכלים וציקור חולים וקבורת מתים פ"ד דאצל (ה"ט) [כתב] צתתם ומשמע אפילו צפני עממן מיהו יש לדייק ממה שכתב פ"י דמלכים דגם לקבור מתיהם עם מתי ישראל דוקא מיהו יש לומר דמה שכתב עם מתי ישראל לאו לדיוקא קאמר דכלא מתי ישראל לא יקבור דודאי אפילו כלל מתי ישראל נמי קוברין וכן מבקרים חוליהם אפילו אין שם חולי ישראל ומשום הכי לא כתב הרב גבי לצקר חוליהם עם חולי ישראל כנו שכתב אצל לקבור מתיהם עם מתי ישראל אלא ודאי צעל כרחק דהיתירא אחי לאשמעינן דאם מצאם הרוגים עם ישראל יכול לקבור מתיהם בקברי ישראל ואע"ג דאין ספק שאין קוברין גוי אצל ישראל דאפילו ישראל רשע אין קוברין אצל זדיק כל שכן גוי אצל ישראל וכדכתב הר"ן סוף פרק הניזקין מכל מקום יכול הוא לקבור מתי גוים עם מתי ישראל בצד אחד מפני דרכי שלום כיון שמלאם הרוגים יחד. אצל לענין פרנסה משמע להדיא מדעת הרמב"ם דאין מפרנסים אותם אלא עם עניי ישראל וכ"כ צפ"י

12. Arutz
Sheva News

News

Iyar 24, 5772, 16/05/12 03:21

Arutz Sheva 7
www.IsraelNationalNews.com

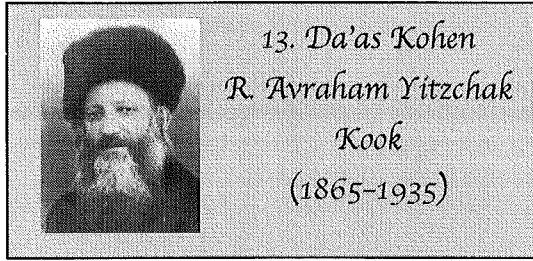

Non-Jew Buried in Jewish Cemetery Sparks Lawsuit

A Jewish woman is suing a local synagogue for allowing a non-Jewish woman to be buried in a Jewish cemetery.

רא

1932
ב"ה, עה"ק ירושלים תובב"א כ"ח טבת תרצ"ב.
לכבוד הנחת הקהלה העברית י"ט.
שלו' רב.

זה זמן רב, שנתקבל אצלי מכתבכם הנכבד, חתום מהאדונים הנכבדים היר"ר מר חיים גלבר והמוכיר מר יהודה מנדלזון, ע"ד שאלת הביה"ק ביחס לדרישת העדה של בני הדת המושלמת אצלם. והנה בעניני הפוליטיקה קשה לי לדון מרחוק, ובעניני ההוראה הלא ישנם רבנים במקומם וכתורה יורו. אבל אח"כ נתישבה אולי זהו נגד כבוד הציבור שלא להשיב על שאלתם.

ARE RULES OF JEWISH CEMETERY BIBLICAL?

בפשיטות היכי שרינן משום איבה מילתא דאית ביה איסורא דאורייתא, ומסקו דשם אין מדברים באיסור תורה אלא בדרבנן בעלמא. וא"כ הדין של אין קוברין רשע אצל צדיק, שנחשב מה"ת מפני שהוא מדברי קבלה, לדעת הראב"ד בהשגה בפ"ג דהלכות מגילה וחנוכה ה"ו, וכמו שמבואר כן מדברי הרב המגיד והלח"מ שם, דהוי מה"ת מה שלמדין הלל מהפסוק דגביאים "השיר יהי' לכם כליל התקדש חג", וא"כ אפילו אם הי' כאן משום איבה ודרכי שלום ג"כ לא הי' נדחה, וק"ו שאין כאן משום זה, וכמש"כ מד' הגמ' דע"ז הנ"ל. וע"כ בודאי לא יעלה על לב לקבור נכרים אצל ישראל קדושים, ועמך כולם צדיקים. אלא כל מה שנבין מדברי השאלה תוא, אם מותר להקציע להם בהקרקע המיוחד לביה"ק של ישראל חלק לצורך קבורת מיתיהם, בריחוק מקום והפסק ניכר, ומסתמא ג"כ בחילוק מחיצה וכיו"ב. ואז אין בזה משום האיסור של אין קוברין רשע אצל צדיק וכיו"ב, אבל יש כאן עיכוב אחר, שכבר כתב הרמב"ם בפ"ד מה' אבל הי"ג, שבתי הקברות אסורין בחנאה, ואח"כ כ' כיצד אין אוכלין בהן ואין עושין בהן מלאכה, ומתוך כך כתב בשלטי גבורים בסנהדרין פרק גגמר הדין להוכיח, שבתי הקברות השייכים לציבור יש להם דין קדושת בתי כנסיות, והוסיף עוד לומר שיש להם דין בתי כנסיות של כרכין, ונראה מדבריו שכל בתי קברות של ציבור, באין הבדל בין כרכים לכפרים, דין בתי כנסיות של כרכים יש להם, ומפני כך כל הקרקע שנתייחדה לקברות, אע"ג דקיי"ל הזמנה לאו מילתא היא, ואין איסור הנאה של משמשי מת מתחיל כ"א לאחר שכבר קברו בו את המת, אבל מאחר שכבר התחילו לקבור שם, אז ע"י המעשה הזה כבר נתקדש כל שטח האדמה שנתייחד לשם קברות צבוריים, ונתפשטה על זה קדושת בית הכנסת, והוי כמו אומניה וצר בי' תפלין, שאסור למיצר בית וזוי להורידו מקדושתו, ומתוך שהוזמן כל שטח הקרקע המיוחד לבית הקברות כבר חלה הקדושה, שנעשתה ע"י מעשה הקבורה, על כל החלק המיוחד לכך.

ודברי הש"ג הללו מסתייעים מלשון הירושלמי דמגילה פ"ג ה"א, דאי' התם רבי יונה עבד ליה מגדל, ואתני עלי עילייה דספרין ארעיא דמאנין, משמע מכאן שאם הי' נותו בסתם

ע"כ הנני שולח להם את תשובתי, וייתבון להראותה לכ' הרבנים ואם יסכימו ע"ז ג"א מסכים לעשות כן למעשה.

בדבר השאלה, שהגויים מבני דת הישמעאלים בקשו מקהלת ישראל, להקצות בעדם מקום בביה"ק של ישראל, אם מותר לעשות כן מפני דרכי שלו'.

לע"ד נראה, שבדבר שישנה התנצלות גלויה אין בזה משום דרכי שלו', כדאמר' בגמ' דע"ז דכ"ו א' סבר רב יוסף למימר אולודי עכו"ם בשבתא בשכר שרי משום איבה, א"ל אביי יכלה למימר ליה דידן דמנטרי שבתא מחללין עלייהו דידכו דלא מנטרי שבתא לא מחללין, וזאת היא התנצלות מצד עניני הדת, וגם אח"כ אמרו שם סבר רב יוסף למימר אנוקי בשכר שרי משום איבה, א"ל אביי יכלה למימר אי פנויה היא בעינא לאינסובי, אי אשת איש היא לא קא מזדהמנא באפי גברא. וכן אמרו התם באופן התנצלות של מקרים שונים, וא"כ מאחר שהנהוג הוא בעולם, שכל בני הדתות השונות הנם ע"פ רוב מחולקים בבתי קברות, ע"כ יכולים להשיב להם שאינם רוצים להודלול בפני קהלות אחרות לשנות מהנהוג, וממילא אין בזה משום איבה, ואי אפשר להחליט בשביל כך לסור מההלכה מפני דרכי שלו'.

ובעיקר הדין, הנה בודאי לא יעלה על דעת שום אדם ליתן לנכרים, איזה מין שיהיו, מקום קבר בקרבת מקום של קברי ישראל, והלא אפילו במדריגות הקדושה שבישראל גופן מצינו, שאין קוברין רשע אצל צדיק, ולא אפילו רשע חמור אצל רשע קל, כדאי' בסנהדרין ד' מ"ז ע"א, ומזה יצא הדין המבואר בשו"ע יו"ד סי' שס"ב ס"ה, שאין קוברים אפילו צדיק, וכ"ש בינוני, כמו שמפורש בט"ז ובשו"ך שם שהגיהו כן בשו"ע, אצל חסיד מופלג, וכל אלו הענינים מדברי קבלה אנו למדין אותם בסנהדרין שם מקרא דאלישע, שנאמר ויהי הם קוברים איש, והנה ראו את הגהוד וישליכו את האיש בקבר אלישע וילך ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו, ודברי קבלה לדעת הרבה מהראשונים כדברי תורה הם, ודברי תורה אינם נדחים מפני דרכי שלו' ומפני איבה, כמבואר בתוס' ע"ז הנ"ל ד"ה סבר, שכתבו

לידיי המופלג וכו'.

אשר שאלה למה לא להגיד כמות מקומות ליד קרקע כ"כ על זה שמוצא צפייה יודי ק"י טקס צניף די שחן קוברין ארס כשר ולדיק אלל חקיד מופלג. הנה אמת שצדאי סמויז ליחסר בזה וחלילי לטעות ומוצא צפייה להלכי בלי חולק וכויל שזהו ג"כ טעם ושהטעמים שנהגו לעשות האלים וזתים על קברי האלמנים זייע היינו חקידים מופלגים גדולים (וכבר

14. Minchas Elazar 2:41
R. Chaim Elazar Spira
(1868-1937)

DO WE STILL ORGANIZE CEMETERY BY RIGHTEOUSNESS?

ספרים בחלק אחד הי' מתקדש כולו ע"י, מאחר שהומינו לשם כך, אע"ג המסתמא גם הוא ס"ל כדקיי"ל דהומנה לאו מילתא, ואם לא היתה הנתינה, שנתן את הספרים בחלק העליון, מקדשת את כל הכלי, מפני שהיא מאוחדת, לא הי' צריך להתנות מפורש שהתחתונה תהי' למאנין, שבלא התנאי, כ"ז שלא הניח בחלק זה ספרים, הי' יכול להניח בו כלים. א"ו שאם הי' מכויז ליחד את כולו לספרים, או מיד שנתן ספרים בחלק העליון הי' מתקדש גם חלק התחתון בפעולה זו, וע"כ הי' צריך להתנות שהתחתון יהי' למאנין, וממילא למדין אנו שבקרקע אם יחדו שטח גדול לשם קדושה, ועשו מעשה בחלק ממנו, כל השטח מתקדש כדי השי"ג הנ"ל, ובודאי אסור לשנותו מקודש לחול, שהרי אפילו מקודש חמור לקודש קל אסור לשנות, ומעלין בקודש ואין מורידין.

ומתוך דברי השי"ג הנ"ל, שיש דין קדושת ביהכ"נ של כרכין לבתי קברות של צבור, למדנו שאין לנו כאן אופן לתקן את הדבר להפקיע הקדושה מן הקרקע, ע"י שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, ע"י מכירה או ע"י מתנה, דקיי"ל דדמי למכירה בגמי' מגילה דף כ"ו ע"ב. אבל כ"ז היתר הלא הוא רק או בשל יחיד על דעתו, או בביהכ"נ של כפרים ע"ד הצבור או זט"ה במעמד אנשי העיר, אבל לא בביהכ"נ של כרכים, כמבואר שם ע"א וכדפסקי' בשו"ע או"ח סי' קנ"ג ס"ו, ומאחר שבה"ק של ציבור יש לו לעולם דין ביהכ"נ של כרכים, כדי השי"ג הנ"ל, ממילא אי אפשר למכור שום חלק ממה שהוקדש והומוזן לכך, אחר שכבר התחילו לקבור שם, ול"מ בזה דעת זט"ה במעמד אנשי העיר, וה"ה שאסור ליתן במתנה, להפקיע בזה קדושתו, אלא שאם הי' כאן משום ענין של איבה הי' אולי מקום להתיר בזה, דבשלמא לענין דין של אין קוברין רשע אצל צדיק כבר כתבנו שיש לו דין תורה, אליבא דכמה מהראשונים, דדיק כד"ת הם, ואין מועיל בזה ד"ש, אבל בענין השינוי מהשטח המיוחד, שיש לביה"ק דין ביהכ"נ לענין קדושה, הלא קיי"ל קדושת ביהכ"נ היא מדרבנן, וי"ל דה"ה דין הקדושה של ביה"ק, שאינו בכלל איסור הנאה של תשמישי מת שהוא מה"ת, וא"כ אולי הי' מקום להתיר מפני איבה, ליתן בעדס חלקת אדמה, בקצה ביה"ק רחוק מקברי ישראל, ומחולק בגדר, שלא יבא לידי שום קירוב גם במשך הזמן, אבל

כבר כתבתי, שבמקום שיש שם אמתלאות הגונות לא חשו חכמים לאיבה, וע"כ הי' נ"ל שאם יש אפשרות להשיג איזה חלק קרקע בסמוך, שלא נתייחד עדיין לביה"ק הציבורי, ולעשות את ההרחקה ההגונה, שכתבנו בזה, ולתן להם, באופן שיתפייסו בזה, אולי יש בזה משום ד"ש, אע"פ שלפי ההתנהגות של בני אמונתם עם אחב"י פה בא"י אינם שוים לעשות להם איזה טובה, מ"מ אולי יותר טוב שמרחוק יתנהגו עמם בד"ש, והיינו דוקא ע"י חלקה שלא נתייחדה מעולם ע"י מעשה לצורך ביה"ק של ישראל, וע"י ההרחקה האמורה לעיל ולא באופן אחר. והנני בזה ידידם מכבדם ודושה"ט מקודש. הק' אברהם יצחק ה"ק.

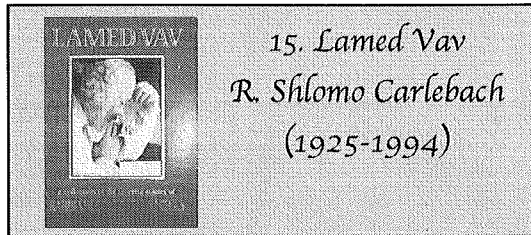
האריכו בזה הגאון והרסיק ז"ל צהסי קטני' עין דוענה הקשר על הקדוש והריו מפריושאלחן ז"ל וגם אכחו צענייתו דנדרו מה צניח צעני' ונחי' אגרה חולם לפי"ז יוכח ג"כ טעם ח' לשבח' כי האהל הוא ונעלה לגדוד גדר שלא להניח להק' די אמות שלו כשי"ה אהל כתי' זה ונויילא לא ייחוו צחוק האהל זולת לדיק וחקיד גדול שראוי לו אהל ארס כשר וביטוי לא ייחוו צחוק האהל אחר, אך הנה יודי אה"ל לך כי לפלא הי' צעני' צדאות זה כעיר לנורן קדוש זקני' צאגרא דפרקא (אות רקיד) כשי"כ און שמוענה הוכחה חיים צקצק, חכמים הלון פי' דאח"ל אין קוברין רשע אלל לדיק כי הנוקבלים הטעם דהנה הרוח זא צלל פגם ונוולס העלין לפקוד את הנוף עם הגלא דגרמי' ומודיע לו די תורה וזה שמוענה ולמד ונוולס העלין וכיון שנקצר הלדיק אלל הרשע והרשע אינו ראוי לשמוע ט"כ ונוענין חיו גם והלדיק ע"י והסג הא"ש שאינו בן תורה צמיו אהל הי' רגיל צמיו לשמוע הוכחה חכ' צדאי שכוו לא יקופס חוכה לשמוענה נס אחרי וכו' טיב א"ש בזה צבוא פקודתו ומורד לקצוה לו עוקס ומתחמו צין חכמי' התורה כי צודאי לא יונענ והלדיקים אורס ע"י א"ש כזה כי גם הוא ראוי לשמוענה חכ' שרות צפוק און שמוענה חוכמת חיים (צמיו) בקצק חכמים חלון צבא ינוי הליכחו לביע והגוף ילין ער הנקר לחיים עכ"ד קדוש זקני' צאגרא דפרקא, והי' כחז גם צלש שאינו בן תורה צמיו אהל הי' רגיל לשמוע חוכמה וכו' כתי' לטונו ולכחי' הי' קוחר לוי"ט צפייה שגם ארס כשר ולדיק אלל חקיד מופלג און קוברין אך י"ל דלא ייורי צאגרא דפרקא צחקיד ונפלב סהיינו לדיק גדול מיוחד קלוא צודאי לא ייחוו אללו רק כחז צ"ן חכמי' תורה ועריין לדיק יעוד לכחי' ונלן לו להקל חס כיון שצפייה מחמירין כבנון חלו, אונס צדאות צנוף שורס הלכה בזה שכתב הנוצבר טס דאין קוברין רשע אלל לדיק הוא ונקטודרין (וי"ו ע"ה) וצרטי' טס וי' ע"ה ד"ה שתי קבנות ונדף וי' ע"ה ד"ה גערא גמירי כי דהוא הלכה לנעס עסקי' והללמינו הי' דאורייתא וע"י צקצק חכמים חיו"ד ק"י שמי"ח כי טס וזה דלדענא צקצק הי' חקור מלואורייתא חולם וי"ש אח"כ צמאצב צחוחו קניף שחן קוברין ארס כשר ולדיק ציטוי אלל חקיד מופלג וכו' צודאי אינו א"סור דאורייתא דהא זה הדין כחז ונורן סומצב צמיי' ונקורו רק ונחורח הארס להרצוין שכתב ונקורו מטיס וי"ק (כ"ה ע"ה) כי נח נפטי' דר"ה וחקקינהו לח"י אונרי' כיכחו גצי די חיי"ה דר"ה ריבס תורי' צישראל וי' חיי"ה ריבס תורי' צישראל וכן טס (דף י"ו ע"ה) עיילוו לנענחא דחקדי' ולא קבלוהו לנענחא דר"ה וקבלוהו וכו' עכ"ל והי' סך ראי' נדף כיה כי נח נפטי' דר"ה צודאי אינו מלואורייתא ולא הללמינו רק ונהג עוב שנהגו חכמים אז שנהעסקו עם רב הווא לכחוו רק אלל וי' שריבס ג"כ תורי' צישראל אלל פסוקי' שלא כראה כלל לחקור דאורייתא חס ייחוו לדיק גדול אלל ארס לדיק ציטוי, וגם נדף י"ו דה"ה דעלוהו לנענחא דחקדי' ולא קבלוהו ולנענחא דר"ה וקבלוהו נס טס אינו נרא' כלל כשי"ה מלואורייתא ונלגד זה הנה ונעס און ראי' כי"כ דעס וי"רי צמיה סקרי' דהיו קני' שמועני' ונחמד על זרות והרלי' הוא טערק"י נחט לחונתי' וי"נו צמוק' טס דהיו ונהג כנגד ונהג טוב שכתב צמות טיב שפיר לא הי' צכלל ארס כשר

בערך דונאטו בעעלע גדולה ולא כי רק אלל חתני
החורי ככיל:

אולם זה לריבין למודעי ולהסיר צאורה כפולע
אשר ראיתי מכילה נכמה קהלות קטנות
בכפרים במדינתנו (גם בין היראים) אשר מהחומות
עשרי הפלך יתחן להם לזונה עדה לחסות קבר סמוך
לקברות הנכרים ורק בדר מפסיק בין הקדים קברי
עכוים לישראל וצורה כזה לריבין להרחיק מפנים
לגדר ח' אמות והגדר קהול הגבול והתחלת קברי
הנכרים וכמו נכתב בערך להם למהריק"ש וצאח"ט
של מהרי"ט ז"ל צ"ח ש"ב לריבין להרחיק מקבר
ומרה ומאזר עלמו לרעת ח' אמות ונאשר הקברות
טלח יגע חפיקת קבר אחר והיא ד' אמות בחפיקה
קברו של זה ע"ש וכן פסק הגאון בגליון מהרש"א
בהלכות א"ל המייסדאנערס וא"כ כ"ש קברי עכרים
והנה לא עושין כן וקוצרין מיד סמוך לגדר והוא
סמוך לקברי הנכרים אשר נעצר לגדר (כי עפ"י רוב
האחרים קרקע היתחן להם כח' חלק היהודים קען
והכיל טאס ירחיקו כ"כ וכל לך הסמוך לנכרים אז
כונעם לא יבאר מומן מלאוהם להסתוות ולקבור בו)
ועוברים זה על איסור דאורייתא כתיב רש"י בקהלתין
שהו שאין קוצרין רגע אלל לריק היא הלכות ומדאי
וכ"ש עכו"ם אלל ישראל כשר וכפי הגדלה סמוכים
צוקלם יגיד להם על הגדר של עלי"ם או אצ"י שהוא
למעלה בין קברי ישראל לעכו"ם אולם מה זה והרי
שהוא רק לעיני האדם כיון שבפנים הנה סמוכים
ז"ל קברי ישראל לעכו"ם צדאי חקור. ואין להציא
רא"י ונלשון ספי חקידים (אות תפי"ם) וז"ל מעשה
בתי"ם ולריק שקצרוהו אלל מ"י שאינו הגון צל הליך
לכל צד העיר צמלום הרעותה ל"י שקצרתה אלל צי"ב
קרינו רע וקט"י ל"י העשן ושמו אצנים בין קבר הליך
לקבר הרשע נחמילי ונשט והלאה לא צל להם צמלום
עכ"ל ונראה נחם לבאי דומילת אצנים ציניהם מהי
אך החם מיי"ד צי"ב סתפרו ושמו אצנים בין קבר
הליך לקבר שאינו הגון היינו מנפרים בין הקברים
שמו אצנים למחילה ג"כ וכדרך מחילות אצנים שצנים
ציקר פנימה וצפנים הוי מפסיק ג"כ וגם היבא דלא
אפשר טכצד נעטה מעטה וקצרוהו טס נטעות (וכנראה)
טלח ה"י מוחק לרשע כתיב נצטורו אלל מ"י שאינו
הגון והעם אולי עשו צו וספתוהו להגון ע"כ קצרו
הליך אללו והאלקים ירא' לצד צטוי מעלה ראו
טלח ה"י מוכו כצרו ולא ה"י הגון) אלל צומילה
עלמעלי צלצד לא נחסי דהא מנפרים וקוס ומחמת
הנחיס הנה סמוכים צלי פירוד וקשה העשן כריח
צי"כ וגם להעשם שאינו יכול לסמוע ד"ת מן העושים
הצלי דגרתי ונפרים מופי עלוהו הרשע הסמוכים
אללו. איז כח' . ע"כ הקהלות והכפרים. שמוקבלים
הקרות הסמוכים לקברי עכו"ם ואינם קויים להם
וקוס וניחוד לנלוום בית קברות ישראל עוצרים צזה
על כוונת איסורים ורה ישראל ח' איסור דאורייתא
שאין קוצרין רגע אלל לריק וישראל אלל ככ"י צ)
כי מפורסם צפ"ח ק"י ה"י שה"י י"ת למחיס כשהחיס
הולכים על קצריהם כדודע והנס כי האר"י צעיר
היחודים טלח לילך על קברים הסמוכים לקברי גוים
כדי טלח ידבקו הקליפות ח"ו וכמו שהבארתי במצורי
ונח"א ח"א ק"י ק"י ח"כ ע"י טהם סמוכים לקברי
גוים ינטרו גם צניהם או אצנים החוט"י לבר

ולא קבלוהו מערתה חקדי ע"כ ל"ב לביד מ"כין לו
לפרענין צחורה האדם ללמוד ומה דגם אדם לריק
צינוי"ן אין מרחין אלל חקיד מופלג דהא טס ח"י נחמד
ועורה ע"י"ו ונחצור ורה כנגד ורה טאמה צמי
השמועה ע"כ צדאי לא ה"י צכלל לריק צינוי"ן חולס
צני"כ לומר דהרמזין לא ק"ל כ"ש מפרקים צחוק'
טס"י ורה כנגד ורה והרמזין ק"ל סתפצו לרון אז
שהשמועה דקי שמועני"י ה"י שקר כמו טאח"ל צתי"ח
אל חברה אחריו וכ"י ע"כ טפיר חצנו לתי"ח ולריק
צינוי"ן ע"כ למדו טפיר ומה שאין מרחין אהו צוערה'
דחקידי וה"י"ו שאין קוצרין לריק צינוי"ן צוערה' דחקידי
(ואי מוכוס קה"י ונדה כ"כ כי החחס קופי צכ"י
סו"ח טס טהם לא יגרע מלקוצרו בין קברי אצו"י
כתי"ש טרשציא צחטוי הצי"ו צכ"י ק"י טלי"ד דגם
מנדה קוצרין בקברי אצו"י ורא"י מוכן ט"ח דקי
שמועני"י דמזוהו דעלוהו למערתה דרי"י וקבלוה ע"ש)
אכן צאמה קשה על החוס' טכצד צש"ס י"ט מפרקים
קה"י מו"ט צחמד על הזונה. ונראה דטרקא זצו"י
צאחמ"י וא"כ קשה ו"חך עלוהו למערתה דרי"י וקבלוהו
אך ק"ל לחק עפ"י החוס' צצנת ("י ע"ח) ד"ה אי
איבא דחית ל"י דינא טכ"י דחך דמ"ק דההוא דערק"י
זצו"י דעל"י למערתה דרי"י וקבלוהו היינו דרי"י
מונחיס טפנויים טי"ס אחר השומד ע"ש ולפי"ז יחא
לכתי"ב דטפיר קבלוהו מערתה דרי"י אלו טהיה
כתי"ס לפענוים וטפיר הוי צדומין לו טגס הוא ה"י
ה"י רק טכצכל צעצירות לפענוים וחסוק' לטיותי"י
צצנת טפ"י צוערתה דרי"י וקבלוהו סמוכים אחר
האומד ע"כ טפיר הצי"ו צו"י ויה"ש מפרקים טה"י
מרה כנגד ורה צעצירת הזונה כח' . אלל צאמה
הרשע"א צחטוי הונא צכ"י ק"י טלי"ד טכ"י וז"ל ואין
קוצרין רגע אלל לריק ההוא חפ"י צבאר צ"י אדם
כיו"פ ח"י כשר אלל אחר ונודלי ישראל עכ"ל הרשע"א
כרא"י ג"כ טה"י עפ"י פסק רבו הרמזין צחורה האדם
(טפסק צצ"י כו"י"י) שאין מרחין אדם כשר אלל אחר
ונודלי ישראל היינו מופלג צחקדות (וכע"ז טפירט"י
צפסק"י דף מ"ט ע"ב גדולי הדוד היינו אצ"י מעט' ולריק"י)
ולמד ג"כ כנראה דההוא דע"ל"י למערתה דרי"י וקבלוהו
היינו טה"י ח"ה ולא ה"י אמות השמועה רעה קצרו
על"י ע"כ טפיר קבלוהו צוערתה דרי"י אלל לא
צוערתה דחקידי ע"כ למד מוטס דגם אדם ח"ה ולריק
צינוי"ן אין לקוצרו צוערות חקידים גדולים. וגם חס
ק"ל צזה כתי"ב צחוק' מ"ק כח' דהוי מוטס צהאי
דקי שמועני"י וקשה מה שהקט"י לע"ל על רא"י חב'
שהצי"ו צחורה האדם אלל עכ"פ נקאר לו רח"ה
הראשונה דחורה האדם ונהך (צדף כ"ה) דר"צ הונא
ריצה חורי צישראל ורי"ה ריצה חורי צישראל וכ"י
כח' . ועכ"פ כיון טכ"י"ע זה אינו דאורייתא ונה דלא
יקצרו ח"ה צינוי"ן אלל חקיד גדול כמו טביארו ואך
מונחה חכ"ל צוה טעמי ונעטה חכמי הט"ס ח"ו לנודין
דרכס לטו"י ע"כ ל"ק עוד על מ"ש צאגרא דטרקא
דח"ט כה טחולתון צכל לריקים גדולי חורה וטווע
דצרי חורחם וחוכחחם חס כי ח"י ח"ה צעלמו מ"י"ו
צקרי חכמי"י יח"ה מוטעם טכצד טס . וכיון שאינו
ספק דח"י (כמו אין קוצרין לריק אלל קעני טה"ו
דח"י) טה"י לריבין להחוי"ר צכל טפיקא דרי"ח . וגם
כצד כחצנו שאינו חולק צזה על הש"ע ונודלי טאלל
חקיד מופלג ולריק מפורסם צדאי לא יח"ו רק

YOSSELE THE HOLY
MISER & TOSAFOS
YOM TOV

Our Rabbis teach that we should try to be like G-d. Just as the Master of the World is merciful, we should be merciful. Just as He is slow to anger, so we should try to control our tempers.

But do you know what is the most G-d-like act of all? Giving. When we give to others generously, from the deepest depths of our hearts, we are, maimash, so close to G-d...

In the city of Cracow there is an old cemetery. Most of the gravestones are beautifully engraved, even though they are worn and battered by time. But one stone is unlike all the rest. It stands alone outside the gates of the cemetery, under a tree.

And engraved on it is one single line: Here lies Yossele, the Holy Miser. It was the year 1550. The Jews of Cracow all lived crowded together in a miserable ghetto. Most of them were so broken, so oppressed, so poor. Only one *Yiddele* in the ghetto, Yossele, had a lot of money. So you'd think he would use at least some of his wealth to help his poor brothers and sisters. But sadly enough, that wasn't the case. Because Yossele was the biggest miser in the world.

In his whole life Yossele never gave one ruble to help a fellow *Yid*. Everybody thought his heart must be made of stone. You know, a miser is not really part of society, especially Jewish society. One of the most important *mitzvos* is giving charity. If you're not giving, especially if you're very rich, then nobody wants to have anything to do with you. So nobody ever wished Yossele "Good Shabbos" or "Good *Yom Tov*," or blessed him with a good year. In fact, nobody spoke to him at all. When he went out onto the streets of the ghetto, the other *Yidden* usually moved away. But some people, especially the children, threw stones at him, and called him a filthy miser to his face.

One day word spread through the ghetto that Yossele was dying. Members of the burial society immediately ran to his house. Now really it is the work of the burial society to take care of the funerals of all Jews, whether they are liked or not. But this case was different. When the members of the society came to Yossele's bedside, one of them said,

האריז'ל להתחזק מלפני על קברו ולא יהי להם הנ"ל
זו לעולם. ג) שהקצרות האלו הם חיים של קהלה
סיפורים אחרת עלום רק זה שמתן להם לקבור צו
אז כפי חוקם אחרי שלשים שנה צבוחם לקבור שנה
צנוקים הוא הרשות להגברים לצטל זכות הקצרות
ולאות לפנות העלוות הם ידלו ואם כי יכחו זה
לפניהם עד רמות צגנים הוא רק צהעללותם וכשלל
לערכו כי"כ לנזקם הוא לזרוע או לבנית או ע"י
השתדלות מוחצני לפעמים חבל עכ"פ אין זה בכלל
אף צגרי יבטון לבנות להבית שם קברי ישראל על
אופן כזה וכגוי האריכו צבעין זה צמטוי גדולי האחרוני
ז"ל. ורואי עתה ויש הגאון צגרים נטע שורק חו"ד
קי' וליע עוד על דבריו לנעט' ע"כ אך אין זה
מוילי הניין לידון דין דשם ויירי כיון שכחצ צבעטיראג
וגם צגריצדוך שאקרי להם לגרונ ולפנות וגם העלוות
לעולמי עד ח"כ הוי קברי ישראל כצגריים ונחשט הטני
צכדי עמי חוקותיהם (ויש רק לחוש לזכר להרחיק
הי אונות וככו לעיל צגות או וצ) לא כן צגריים
לקצרות צהקלות וכברים שאינם אחרות ישראל כלל ע"כ
על שלש אלה (נענוים המיל) רגזו ארץ קברות אנוחיהם
ואין הישר, וולוי להזירם על ככה (ונוטל על הרצמים
להזיר על ככה ציטונם ואם לא יגידו הקולר חלוי
צלוחים) וצפרט ציטונים ט"ס צחוכם כגידים וקלינים
חורי ארץ אשר הקיפוק צידם להם על קנין שדה
הקצרות ויחוד לישראל אחרת נחלהם ושלא יהי קוונך
לקברי עכ"כ וכן צנוקים עמיים גריי דלצור לא
ויעני ולדבר נחון כזה ש"ס צו איקור דאורייתא (אם
יקצרו אלל הנכרים וגם נשאר'י טעונים המ') צדאי
יולאו לכסף וולא לקנות לעלוים על טמם שדה ויחוד
שלא צקוניכות לקצריהם ככ"ל. וגם לריכין להזיר
לצגלי החיק צגריות וקהלות גדולות טמותים צכ"ס
עיניהם לוי טומזר להם ציחור וקצרים רעעים גם
ונחלי טנה צפרהקיא ציחוס עקרים צגריים קוונך
לקברי לריקים ויהי צגד נכסף טמותים או טמוצרי
ונחניפים צנה לבניהם הטופעים וולוחם הקוצרי הויה
עוצרים צאיקור דלוי וכגוי איקורים ככ"ל. הי יעיהר
לצגנו וישמורנו ויחיינו צאריכות יוים וכדים טוצים. אך
נחצ לישראל עד צכין אריאל.

ידוהק"ח

1234567 ח"א

“Yossele, you know that you don’t have long to live. This is your last chance to do *teshuvah*. In your whole life you’ve never helped one single Jew. Give us some money now. We’ll use part of it to pay for your grave, and give the rest to the poor. Maybe that way you can atone for being such a miserable miser.”

Yossele just looked at them. “I guess I can afford to give you fifty rubles.”

“Fifty rubles! Yossele, you have hundreds of thousands of rubles. You can afford to give us a thousand, at least!”

“No way. Fifty rubles and that’s it!”

“Yossele, where you’re going, what use do you have for money? How can you be so stingy, so selfish?”

Yossele didn’t even answer. He just closed his eyes and lay back on his bed.

Now the members of the burial society were really getting angry. “Yossele,” one of them cried. “If you don’t give us a thousand rubles, we won’t bury you!”

Yossele just smiled. “So what? All my life I took care of things by myself. Somehow I’ll take care of that too.”

The members of the burial society couldn’t believe their ears. They were so shocked that they all got up to walk out. But that moment was Yossele’s last. With his final breath he said “*Sh’ma Yisrael Hashem Elokeinu Hashem Echad* ... G-d is One,” and left the world. The members of the society stood looking down at him for a moment. “Well,” one finally said, “I guess he died happy, thinking about all the money he saved.” And they turned around and left the house.

The men of the burial society did just what they’d said they would. Yossele died on a Sunday night. No one buried him on Monday or Tuesday or all day Wednesday. Finally on Wednesday night one of his neighbors had mercy on his poor wife and children. He waited until almost midnight, so nobody would see. Then he loaded Yossele onto his wagon, drove to the cemetery, and buried him outside the gates, under a tree.

Now, the chief rabbi of Cracow at that time was a very holy man, *mamash* a great *Kabbalist*, by the name of R. Kalman. Late that Thursday night, as R. Kalman was sitting and learning, there was a knock on his door. It was one of the poorest *Yidden* in the ghetto. “*Heilige Rabbi*,” he said. “Forgive me for coming so late. But I have nowhere else to go. Please ... could you give me some money for the Holy Shabbos?”

“Of course, my sweetest friend,” R. Kalman answered. “It would be my greatest honor. But tell me, I’ve known you for years and you never came to me for money. How have you been managing until now?”

So the poor *Yiddele* told him, “Rabbi, I haven’t had a job for twenty years. No matter how hard I’ve tried to make a living for my family, nothing has ever worked out. But for all these years, every Thursday morning I would find an envelope under the door of my broken-down house. On the outside of the envelope was written: ‘*Lekoved Shabbos*’, in honor of the Sabbath. And inside were five rubles, just enough to bring some light into my wretched life, some hope into my broken heart. But this week – I don’t know what happened, I don’t know why – that envelope didn’t come...”

“My dearest friend, I understand,” said R. Kalman, although he didn’t really understand at all. “And I’d be so happy to help you. Here. Good Shabbos.” And he handed the *Yiddelle* five rubles. The poor man thanked him with all his heart, and turned to leave. But just then, there was another knock on the door. It was a second *shlepper*, who said, “Rabbi, I’m *mamash* desperate! Please give me some money for Shabbos...”

R. Kalman looked from one poor *Yiddelle* to the other. “I’m more than happy to help you, sweet *Yid*, but tell me one thing. Why haven’t you ever asked me before?”

“Rabbi, I’ll tell you the truth. Every Thursday morning for the last ten years, I’ve found an envelope with two rubles under my door. But not today, not today...”

That night, one after another, all the poor *Yidden* of Cracow came to R. Kalman’s house. There were so many of them that they completely filled the room. All of them asked for money. And they all told the Rabbi about an envelope. Sometimes the envelope contained ten rubles, sometimes five, sometimes two. On the outside of each envelope was the same message: *Lekoved Shabbos*, in honor of the Sabbath. And all the envelopes had come on Thursday morning ... until that day...

Now R. Kalman was really puzzled. Someone had taken care of all these people for years, and then suddenly stopped that very day. Why? What was different about that particular Thursday? Then – *gevvalt, gevvalt!* Suddenly everything was clear. It had been Yossele, Yossele the Holy Miser!

R. Kalman buried his head in his hands. "We were so blind," he whispered. "And we were so cruel to him. We didn't even give him a decent funeral." He looked up and saw all the poor people staring at him. He told them who he thought had been helping them, and then he asked, "Am I right? Did you know Yossele? Did you ever meet him? And if you did, there's still one thing I don't understand. How did he know your names, where you lived? He gave different amounts of money to each of you. How did he know what you needed?"

The poor *Yidden* all looked at each other. One turned to the man next to him and asked, "Did you ever...?" His neighbor just nodded. "And did you...?" The first man also nodded. Finally one of them said, "Rabbi, I can really only speak for myself, but I think it's the same for all of us. This is what happened."

Once my wife and children were *mamash* starving. And I had nowhere to go to get money for food. I didn't know what to do! Then suddenly I thought of Yossele. Maybe I could get through to him just one time. Maybe, just maybe, he'd help me. So I gathered up all my courage and knocked on his door.

Yossele welcomed me so sweetly, with so much love. He invited me in and said, "Please, sit down and tell me all about yourself." Then, to my surprise, before I could say a word, he picked up some paper and a pencil, and started to ask me questions. And he wrote down all the answers. He said,

"My dearest friend, could you tell me your name?"

"My name is Avramele."

"Sweet Avramele, where do you live?"

I told him, and he wrote it on his paper.

"What do you do for a living?"

"I carry water."

"Oy, Avramele, that's such hard work. And do you have any children?"

"Yes, eight. Three boys and five girls."

"Avramele, so many children? How do you feed them? Can you make enough money, carrying water, to take care of them all?"

I just hung my head, too ashamed to speak, to tell him why I'd come.

"Avramele, my heart *mamash* aches for you. You must all be starving! Tell me, how much money do you need a week for your family?"

And he seemed so sincere, he seemed to care so much, that I opened my heart to him and cried, "Yossele, if only you would help me! We're so poor, my children are so hungry. If only I had five rubles a week..." And I started to cry.

Yossele didn't say anything. He just patted me on the shoulder, and left the room. I thought he'd gone to get me some money, but instead he came back with some wine and cake. He invited me to eat with him, and we talked about all kinds of things.

Then suddenly Yossele seemed to go crazy! He started shouting at me, "Who do you think you are, coming to my house like this, invading my privacy, asking me for charity? Did you really think that I, Yossele, would give you any of my precious money? Well if you did, my friend, you're sadly wrong!"

And you know, Yossele was a very strong man. He *mamash* picked me up, put me over his shoulder, and carried me to the door. Then he threw me down the steps of his house. And all the time he was screaming, "Get out of here! And don't ever come back!"

What could I do? I went home and told my wife, "All the stories about Yossele are true. He really is a miser. He wouldn't give me a thing."

And here the poor *Yidddele* started to cry. "But I should have suspected," he sobbed to R. Kalman. "I *mamash* should have known. Because that Thursday morning there was an envelope with five rubles under my broken door, *Lekoved Shabbos*, in honor of Shabbos..."

R. Kalman looked at the rest of the poor people. "Is this what happened to all of you?" They silently nodded. R. Kalman started sobbing from the deepest depths of his heart. "I can't believe it!" he cried. "Yossele supported all of you. He kept your children alive. And not only didn't we bury him. We never even spoke to him, we never tried to get to know him. Your children, the very children who owed their lives to him, threw stones at him and called him names!" And he cried and cried. Then he looked up and said, "I want you to spread the word to everyone in the community. And I'll also announce it on Shabbos in *shul*. I am declaring this Sunday to be a fast day. Tell everyone to come to the synagogue. We have to ask Yossele for forgiveness."

Early that Sunday morning all the Jews of Cracow came to the *shul*. And they all started crying and praying: "Yossele, how could we not have seen? Yossele, we were so narrow, so closed, so cruel! Please forgive us, please bless us..." They stayed in the synagogue all day, not eating or

drinking, just *davening* with all their hearts. But in the very late afternoon R. Kalman turned to the people and said, "It's not enough. I don't think we've gotten through to him yet."

So R. Kalman went to the front of the *shul*, opened the Holy Ark, and cried from the depths of his soul, "Yossele the Holy Miser, please hear us! Please give us a sign that you forgive us!" Then he fell unconscious to the floor.

The people thought their rabbi was dying – or worse. He lay so still, they couldn't even tell if he was still breathing. Everybody began to cry and wail. Then suddenly R. Kalman opened his eyes and looked around, like he was waking from a dream. "Help me up," he said to the people nearest him. And when he was on his feet, he cried out in a loud voice, "*Yidden*, listen to me. While I was unconscious I saw Yossele... But he looked so different. He was shining, *mamash* radiant with light. And he said to me,

"R. Kalman, please tell everybody to stop fasting. Tell them all to go home. They don't have to ask me for forgiveness. This is the way I wanted it. I wanted to fulfill the *mitzvah* of *tzedakah* in the highest way – by giving without anybody knowing except the Master of the World, the One Who knows everything..."

"I said, 'But Yossele, we didn't even give you a funeral. You must have felt so sad, being buried alone.'

"And in my vision, I saw Yossele smile. 'Holy Rabbi,' he said. 'What makes you think I was alone? Let me tell you, Abraham, Isaac, Jacob and our Four Holy Mothers were there with me. King David walked on one side of me, playing his harp. And Elijah the Prophet was on the other side, carrying a candle..."

"R. Kalman, please tell all the poor people that I thank them so much for coming to my house. I thank them for sharing with me from the depths of their broken hearts. You know, I'm sitting here in Heaven between our Holy Father Abraham and our Holy Mother Sarah. You'd think I'd have everything I'd ever dreamed of. But there's one thing I miss. In Heaven there are no poor people, no way to give, no one to help. I'd give up all of *Olam Habah*, all of Paradise, if I could have just one more Thursday morning to slip envelopes, *Lekoved Shabbos*, under those broken doors..."

"Tell the poor people I miss them..."

And then R. Shlomo would tell us a personal sequel to the story of Yossele the Holy Miser:

In the mid 1970's R. Shlomo was invited to represent the Jewish religion at a weeklong ecumenical conference. Each religion was assigned one night to host all the others, and Judaism, as the oldest religion, was the host on the first night.

Everyone gathered in a big hall for a kosher meal. No matter what their differences might be, all the people there treated each other with great *kavod*, with utmost respect. There was such a wonderful spirit of unity, openness and love. R. Shlomo, eager to meet everybody, circulated all around the room. He felt particularly drawn to one assistant bishop who was standing alone in a corner, a little bit apart from everyone else. There seemed to be something very special about this man – he was *mamash* shining. So R. Shlomo went right over to him and asked his name.

"Joe," the bishop said, a little hesitantly. "My name is Joe."

After the meal R. Shlomo presented a program on Judaism. And although it hadn't been his original intention, he decided to tell the story of Yossele the Holy Miser. All his listeners were deeply moved, and as R. Shlomo looked out over his audience, he saw that many people were crying...

The next night it was the Catholics' turn to be the hosts. Right before they were to begin their presentation, Joe, the Assistant Bishop, sought out R. Shlomo – who was sitting quietly at a table – and said, "The Bishop sent me to find you. He wanted you to know how much the story you told yesterday touched his heart. And I – I don't have the words to express how much it meant to me. Please, we were wondering if you could tell that story again tonight?"

Of course R. Shlomo agreed, and he told the story of Yossele a second time. And again everybody's eyes were filled with tears.

The last night of the conference, R. Shlomo was scheduled to give a big concert. And just before he was to go on stage, Joe the Assistant Bishop came up to him again: "I know you'll think I'm crazy, but I really have to hear that story one more time. After the concert I'll tell you why it's so important to me."

So R. Shlomo again told the people about Yossele the Holy Miser. And again everybody cried from the depths of their hearts.

The next day my mother left this world.

I was beside myself – *mamash* so broken and torn apart inside. Until a few days before I'd known myself as Joe, the devout Catholic, the assistant bishop. I loved my career, and I'd put all my heart and soul into it. Then suddenly I find out that it's all a lie. I'm not a Catholic, I'm a Jew. And my name isn't Joe, it's Yossele from Cracow. I just didn't know who I was any more.

One night I couldn't sleep, thinking about this whole thing. So I started to pray, "G-d in Heaven, who am I? Am I Joe, or am I Yossele from Cracow? Please, Lord, You have to help me. Show me who it is that You want me to be!" My eyes filled with tears as I thought about my promise to my mother, so I cried, "Okay, Lord, this will be my sign; if I ever hear someone say the words 'Yossele from Cracow,' I'll know You want me to be a Jew."

Mamash the very next week I came to this conference. And right away, on the first night, there you were, R. Shlomo, standing up on the stage and not only saying the words "Yossele from Cracow," but actually telling the story of my ancestor, Yossele the Holy Miser! I couldn't believe it. I knew it was my sign from Heaven, but I was still afraid. It's such a big change, you know. It means starting my whole life over again. That's why I asked you to keep telling the story...

Tonight, when you spoke about Yossele, I swear I could see my mother standing behind you on the stage. I could see the tears rolling down her cheeks, and hear her prayers. Suddenly it was clear to me that G-d had sent you on her behalf, to remind me that I'm not Joe anymore. I'm Yossele, Yossele from Cracow. And I knew what I had to do...

Yossele took something out of his pocket. It was an airline ticket, from New York to Tel Aviv. He said, "I bought this last week, but until tonight I didn't know if I would use it. Now I'm sure. I'm leaving first thing tomorrow. It's a one-way ticket; I'm not taking anything with me, and I'm not coming back. I'm going first to New York and from there to Israel. If I'm going to learn how to be a Jew, I think the best place to start is in our own land..."

"You're the only person I'm telling about this, and after tonight you won't hear from me for a long time. I know my father will be frantic when he finds out I've disappeared; he'll look for me everywhere. I don't want him to know that my mother broke her promise and told me about being Jewish, because, after all, he really did save her life. But I promise that if

After the concert R. Shlomo and Joe the Assistant Bishop went for a walk. For a long time they strolled along in silence. Then, suddenly, Joe stopped. He turned to R. Shlomo and said:

I have a confession to make. I didn't tell you the truth. My name isn't really Joe. It's Yossele from Cracow...

I want you to know, my mother was in the Dachau concentration camp. She was half-dead when an American soldier found her. For some reason he immediately liked her, so he took her with him to America, and took care of all her medical expenses until she was well. Then he asked her to marry him, but he had one condition. He insisted that she never tell any children they might have that she was Jewish. It broke my mother's heart, but she loved him. So she agreed.

My father's a very religious Catholic, and I always went to Catholic schools. So, as you can see, I became an assistant bishop. And I was very happy with my life until...

A few weeks ago my mother called me and said, "Joe, I'm very sick. The doctors have told me I only have days left to live. Please, can you come to see me right away? I can't leave the world until you know my story..."

I rushed to her bedside. My mother looked at me with tears in her eyes and said, "My sweetest son, it's time for you to know the truth. Your name isn't really Joe, and you're not really a Catholic. You are Yossele, Yossele from Cracow – and really, you're a Jew..."

"You see, I named you in honor of my father, one of the richest Jews in Cracow before the War. Ah, my father was such a holy *Yid*, so giving, so kind. Our house was like the tent of our Father Abraham, always open to the poor. I can't remember a time when there weren't needy people eating, even sleeping there. My father always said he was just following the example of our ancestor, Yossele, the Holy Miser, for whom he was named..."

My mother told me about the Holocaust, about what had happened to her. She told me about her promise to my father. Then she said, "But now I need you to know where you really come from, who you really are..." And she told me everything she knew about how holy it is to be a Jew. She told me about Shabbos and all the holidays, about Rosh Hashana, Pesach, Simchas Torah. She told me all about her parents, my *Zeide* and *Bubbe*. We talked for three days. And when she had no more strength, she held my hand tightly and said, "My son, you have to promise me – you'll always remember that you're not really Joe. You're Yossele from Cracow."

G-d is good to me, if I meet a Jewish woman I want to marry, I will go to the Holy Wall in Jerusalem the night before the wedding and write you a letter...”

Time went by, and R. Shlomo heard nothing from Yossele. But he never forgot him. Whenever he went to Jerusalem he searched the faces of all the people he met, hoping to see him. But then again, how could he recognize him? Surely Yossele didn't look the same. He probably had a beard, maybe even *peyos*. And certainly he wouldn't be wearing a big cross anymore. So R. Shlomo couldn't find him anywhere.

Then one day, five years later, when R. Shlomo walked into his office in New York, there was a letter waiting for him. On the front of the envelope was R. Shlomo's name; on the back was written, “From Yossele, once Yossele from Cracow, now Yossele from the Holy City of Jerusalem...”

R. Shlomo tore open the envelope. Inside there was a letter: “To the holiest of the holy, my dear R. Shlomo. I can never thank you enough for helping me find out who I really am – for showing me that I wasn't ever Joe, that in my heart I was always Yossele from Cracow. I never met my *Zeide*, my grandfather, but I imagine that I look like him – I have a long beard and *peyos*, I even wear *tzitzis*. I learn Torah, I love the Holy Shabbos. And tomorrow night, with G-d's help, I will marry a girl ... *mamash*, the sweetest of the sweet, so beautiful, so holy ... who in my heart of hearts I know is so much like my grandmother, my *Bubbe*.

“So I'm sitting here tonight by the Holy Wall – it's a dark night, there's no moon, but by the *Kotel* there's always G-d's light – and I'm keeping my promise. I'm writing to thank you. I want to bless you to keep being such a holy messenger. Please keep reminding all the Joe's of the world that they're really not Joe. They're Yossele, Yossele from Cracow...”

“With love from Yossele, thanking G-d for all His blessings at the Holy Wall in the Holy City, *Yerushalayim*.”

Yossele the Holy Miser Buried Next to Tosafos Yom Tov
1578-1654 (R' Yom Tov Lippman Heller) in Rama
Cemetery in Cracow, Poland

17. Melamed L'Hoil
R. Dovid Tzvi Hoffman
(1843-1921)

WHERE DO WE BURY
INTERMARRIED
COUPLE?

שקוברין הנכרים כשם שקוברין מתי ישראל או שקוברין הנכרים באותו הזמן שקוברין מתי ישראל, ולא עלה על דעת שום מפרש לפרש דעם ישראל היינו שקוברין אותן ביחד. וז"ל הב"ח בסימן קנ"א אם מצאם הרוגים עם ישראל יכול לקבור מתיחם בקברי ישראל ואע"ג דאין ספק שאין קוברין נכרי אצל ישראל דאפילו ישראל רשע אין קוברין אצל צדיק כ"ש נכרי אצל ישראל וכדכתב הר"ן ס"פ הניזקין מכ"מ יכול הוא לקבור מתי נכרים עם מתי ישראל בחצר אחד מפני דרכי שלום, כיון שמצאם הרוגים יחד, עכ"ל. הרי דאף הב"ח שמקיל לא התיר אלא במצאן הרוגים ביחד, ואף בזה לא התיר אלא בחצר אחד ולא זה אצל זה. הרי דהוא דבר פשוט שאין בו שום ספק לכל הפוסקים שאין קוברין נכרים בבית הקברות של ישראל, והחברה שעושין זה עושין עון מצילי, וגוזזין מהחיים והפתיים.

ג. ועוד יותר חמור עון זה, אם קוברין בן נכריה שנשאה ישראל שלא כדת משה וישראל, דכיון דנכרי אחר אין קוברין שם, ואותו נכרי קוברין, הרי מפרטמין בזה שהם מחזיקין אותו נכרי לישראל נגד כל הפוסקים ונגד דין תורה, והרי אותו מעשה היא כפירה מפורסמת בדת משה וישראל.

ואחר כל אלה הדברים גם אני מסכים עם כבוד מעלתו שמצוה על קהילתו להבדל ולהפרש מחברת המדיחים האלה ולהשתדל לקנות בית הקברות מיוחד בעד היראים שיחיו לאורך ימים טובים אמן.

סימן קבו

ע"ד אשר שאל מ"כ ממני לחוות דעתי אם מחוייבין אנשי קהילתנו להסדר בענין קברות מחברה שמקברין בני נכריות בבית הקברות של ישראל, אישכנו מה שנלע"ד בזה.

דבר ידוע שבנך הנולד מן הנכרית אינו קרוי בנך כמבואר בש"ס קידושין ט"ח ע"ב יבמות כ"ג ע"א ובשאר מקומות

ובשו"ע אה"ע סוף סימן ח' ואין קידושין חופסין בנכרית כמו שכתב שם סימן מ"ד ס"ח, וכיון שכן בן נכרית מיישראל ב"ש שלא נימול ונשבל לשם גירות הרי הוא כאינו ישראל גמור לכל דבריו, בלי שום ספק.

וז"ג"כ דבר ידוע שאין קוברין נכרי אצל ישראל, והא בכל תפוצות ישראל מעולם היה להם לבני ישראל בית הקברות מיוחד. ואף דדבר זה פשוט וא"צ ראייה, מכ"מ כיון דהמחזרים והמפדחים מתעקשים צופר דאין בזה עון אשר חטא לקבור נכרי בבית הקברות ישראל, אברר דין זה קצת בראיות:

הג"ה כבר אמרה הגיורת הצדקת רות את נעמי (רות א' י"ז): "באשר נמותי אמות ושם אקבר", וזאתא שם בחרגום אמרה נעמי אית לנא בית קבורתא אמות רות ותמן אהא קבירא, ועיין מדרש רבה שם וביבמות מ"ז ע"ב דאמרה נעמי ב' קברים נמסרו לבי"ד וכו' והיינו לא מבעיא דאית לנא בית קבורתא שאין קוברים שם נכרים אלא אפילו בישראל עצמן ב' קברות נמסרו לבי"ד משום דאין קוברין רשע אצל צדיק כדאיתא בסנהדרין דף מ"ז ובשו"ע יו"ד סימן שס"ב. והא דאין קוברין נכרי בבית הקברות ישראל מוכח בהדיא מדברי הראשונים במס' גיטין דף ס"א ע"א דעל הא דקוברין מתי נכרים עם מתי ישראל מפני דרכי שלום פירש"י ז"ל לא בקבר ישראל אלא מתעסקין בהם אם מצאום

הרוגים עם ישראל (ועיין מש"כ הר"ן) וכ"כ הריטב"א ז"ל: ולא בקברות ישראל חס ושלום וכו' ולדין זה מסכים השור בסימן שס"ז וגם שאר ראשונים אף דפירשו או האי עם ישראל באופן אחר דהיינו או

16. Shetvet Ha'Levi
R. Shmuel Wosner

סימן קצג

1987

ב"ה, ד' פ' חקת תשמ"ח לפ"ק.
כבוד תלמידי חיקר הרבני המושלם בתו"ר ר' יונה הרשקו שיחי.

אחדשח"ט באהבה.

יקרתו קבלתי והאומיה סלוגי ע"ד חלקה הקצרים בטורונטו - שמהו היה שמורה רק לשומרי שבת מחללו ועמה נכרו המילונים וקברו עם מחללי שבת לרוב, וגם מלא מים, ואזין המנוח ז"ל קבר עם ושלחם האם מפני כיוון גדול הזה מומר לפנתו מקברו.

אכתוב בקיצור הנה מלד אין קוברין רשע אצל נדיק המנוח כש"ע יו"ד מ"י ע"כ כ"ה בעבר וקברו משמעות הטוקסיס דאין זה סנה להולילו מקברו ז"ל להצדיק בלש א"ל להוליל הרשע, יש ענה לעשות מתיחה כמבואר במשנה אמרי יוסר ח"צ כ"י י"ג, וע"ע בחשונה מנחת אלעזר ח"צ כ"י מ"א מה שהרעיש בזה כל אלו שקוברין רשע אצל נדיק עבור גלע כסף ומ"מ גם הוא מקיל לעשות מתיחה, ומש"כ לעשות מתיחה דוקא צמעה הקרקע בין הקברות ממש נמק"ל כחכמי דאין דכרי מוכרחים, וגם לנכרי האמרי יוסר ח"צ כ"י י"ג, ע"ע ח"צ כ"י ק"ט

ובענין כיוון המים עיין שו"ע יו"ד ע"כ כ"ה ק"א אין ממנין המה וכו' ואם אינו משתמר שיש למוט וכו' או שיכנסו המים וכו' מנזה לפנות, איכרא כתבתי בסנה הלוי יו"ד קמא כ"י ר"ד דומה צפוקסיס דהיינו שנגמסין לקבר עלמו דהיינו לחוסן כלוסן שיש חשש שיגעו בנת, ואעפ"י שנתחבא נלחמוסין שהקילו גם כלוסן אם שזעפס המים מלמעלה, אינו יודע אם המנז נכתי"ק בטורונטו עד כדי כך ולדין להיות מתון מתון.

ואם הכונה לפנתו לאיי מותר חמילו לנחמילה, ומ"מ גם בזה אין לחייב אם הדברים לא הגיעו עד כדי כיוון ממש, ולריכס לראות זה על המקום עלמו.

ויה"י שיחוו כולם בשלום וכבוד מעלת תלמידי יזכה לראות בהם וכ"ב עוסקים בחזרה ומצות לשמה כאות נפשו היקרה וגמט רבו דו"ש באהבה

מצפה לרחמי ה'.

DO WE MOVE A
RASHA TO
ANOTHER GRAVE?

18. Igros Moshe
R. Moshe Feinstein
(1895-1996)

WHERE DO WE BURY
INAUTHENTIC
CONVERT?

וראש אבל בהא דידן שמכירין אותה לגברית ולא נתגיידה לשיש שלית לה חוקה צריך דוקא במני שנים כשרים. והשיך לא קאי אלא אליה ולא ארין ב"ד שתא גם בגמ"ד צריך ב"ד.

אך אם מחוייב כתר"ה לצאת במחלוקת גדולה ואחרי כל זה אפשר שלא ישמעו לו בדבר ב"ה הקברות שהיה טוב שיחלקו כמו שרוצה כתר"ה. אני אומר שבין שמה שאין קוברין מתי עכ"פ בקברות של ישראל כדאיא ברשי גיטין דף ס"א הוא מטעם דאין קוברין רשע אצל צדיק כמפורש שם ברין עיי"ש ותבא בב"י ס"י שס"ז ב"ד עיי"ש לכן החיוב על כתר"ה רק להחזיר את שומרי תורה שיצאו שלא יקברום סמוך להגרים כאלו. וטוב להחמיר שיהיה מקום שמנה אמות כשעור שאיחא בגליון מהרש"א ס"י שס"ב בתלמודי מיסאנערס שירחיקו מהם ח' אמות. ועל אלו שאינם שומרי תורה ולא איכסת להם צריך כתר"ה רק למחות משום שאפשר שעכ"פ עדימ מעכ"פ גם לקבורה ואין לקבור לכתחלה אף ישראל רשע אצל עכ"פ וגם אפשר עשה תשובה רגע לפני מותו וכיפרה מיתתו עליו. אבל לצאת במחלוקת אינו מתייב בשביל העבריינים, ובשביל שומרי תורה הרי סגי במה שיוחזרום שירחיקו מהם ח' אמות. ולהבא ודאי טוב שיפעול כתר"ה שיתגירו אצל רב היודע בדיני גרות ועושה כדן אף שגם הם ספק אם נחשבו גרים כדלעיל וטוב להרחיק מהם את שומרי תורה. ואולי יפעול כתר"ה גם אלו שכבר נתגירו אצל הרצביי שיטבלו פעם שנית כד"ן.

והנה באלו שמתגירין שלא לשיש ובאים המקילין לדון מכה דכרים שבלב ודאי יש לחוש שיתורו בהם ולכן אף להמקילין צריך שיקבלו המצות ממש סמוך לטבילה וא"כ מוכרח שיהיו ב"ד אצל הטבילה כדי שאו תהיה הקבלת מצות.

משה פיינשטיין

דיבור
לצד החכמה

דוא אין יודעין דיני גרות וגם אינם זכירין לקיים כדן אף אם היו יודעין וממילא חסר קבלת מצות אף הקבלה הגרועה שזו ודאי הוא עכוב בגרות. וגם הא ב"ד של הקאנסערוואטיוון הם פסולין לב"ד דהם כוסרין בהרבה עיקרי הדין ועוברין על כמה לאוין. עיין בחו"מ ס"ו ז' סעי' ט' ועיין בס"ת בשם רעק"א דאף בעברה דרבנן פסול לדין ולא צריך הכרזה. וגם הוא כודאי שעוברין על כמה איסורין דאורייתא ואף שלא נתקבל עדות עליהו הוא כאנן סהדי שכל ממי ששם הבויו קאנסערוואטיוו עליו הוא בחוקת מוסקר להרבה איסורין ולכפירה בהרבה עיקרים. וכבר בארתי בהשובת אחת שמוחזק לכפירה פסול אף בלא קבלת עדות עליו אף כשנוגע להקל ואין עתותי ב"ד להתריך בזה. ולכן משוט שאין הגרות שעשה הרצביי של הקאנסערוואטיוון כלום.

וגם אף אם היה בעת קבלת המצות ביום ובב"ד כשר ולא היו ב"ד בשעת טבילה אף שלתוס' ורא"ש שהיא שיטה ראשונה במחבר שא"צ ב"ד בדיעבד מ"מ הא שנים כשרים בעינן כדי שיהיו עדים כמפורש בש"ך סק"י דהא ידוע לכל שהיתה נכרית וצריכין לעדים וכיון שלא ראו הטבילה אין לנו עדים שטבלה וממילא היא בחוקת גיורת. ואין לומר דמה ששלחו גשיהם הוא מידוע להם שטבלה ויהיה כהא שכתבו התוס' ביבמות דף מ"ה בשם ר"מ דכיון דידוע לכל שטבלה כאלו עומדין שם דמי. דבי ידוע הוא זה דודאי הא אפשר שלא טבלה או לא טבלה כדן רק שהנשים אמרו שטבלו וכדן והן פסולות להעיד ול"ד להא דתוס' דהיתה בחוקת שומרת דת. ואף להרמב"ן שהביאו הר"ן וה"מ"מ בפ"ג מאיסורי ביאה ה"ט במה שמתרץ דברי הר"ף בדיעבד לא פסלינן לזרעיה דהוא בקבל בפני ב"ד למול ולטבול והלך ומל וטבל שלא בפני ב"ד עיי"ש דכוונתו כדן דקבל לעשות נאמן שעשה משוט דהוא בנתגייר נשם שמים דרצונו להתגייר באמת יש לתלות חוקה שעשה קבלתו אבל בנתגייר שלא לשמה אלא לאישות וכדומה שהוא רק מן ההכרח שיש ודאי לתלות שאם אך תוכל לרמות ולא תעשה קבלתה תרמה שהרי אין לה רצון להתגייר ואין לה חוקה שתעשה קבלתה ולכן צריך עדים כשרים לכו"ע ואף בדיעבד צריך שיהיו שנים כשרין לכה"פ וכיון שלא היו שם אלא הנשים היא בחוקת גיורת. (ומש"כ כתר"ה לחלק בין קרובים לנשים לא מסתבר אלא ה"מ"א איירי באופן שא"צ עדים כגון שאין מכירין אותו לנכרי או כוא דרמב"ן שטבל לשם שמים וקבל עליו בפני ג' לילך נמול ולטבול שחוקה שעשה קבלתו או כאנן סהדי שטבלה לגרותה אף שאין שם אלא נשים כדאיחא בתוס' מע"כ ירדו ור"ב הגאון המפורסם מהר"ר חיים אלעזרי שליט"א הגאב"ד קענטאן, אה"א.

סימן קט

בגרות שלא כדן ולענין קבורה בקברות ישראל

1949

ר אייר תשי"ב

מע"כ ירדו ור"ב הגאון המפורסם מהר"ר חיים אלעזרי שליט"א הגאב"ד קענטאן, אה"א.

בדבר הגרות שהיה אצל רבאבי קאנסערוואטיווער שלא היה בקבלת מצות כראוי והטבילה לא היתה לפני הב"ד אלא לפני נשיהם. הנה משוט שהגרות אינה כלום דהא קבלת מצות מעכב הגרות ואפילו קבל כל דיני התורה חוץ מדברי אחד מעכב כדאיחא בבכורות דף י"ג. וגם צריך שתהיה קבלת המצות בפני ג' ומעכב אפילו בדיעבד כדאיחא בש"ך ס"י רס"ח סק"ט. ולכן בעצם יש לפקס על הגרות שיש רבנים שמקבלין דא אנו סהדי ברובן שאין מקבלות המצות כדחוליה סופן וגם שלא תהא עדיפא מבעלה היהודי שנתגיירה בשבילו שהיא רואה שגם הוא מחלל שבת ומוסר להרבה איסורין. אך עכ"ז יש מקום לומר שהוא גרות בדיעבד מאחר שאמרה לפני הבית דין שמקבלת מצות החורה ואירע גם כן שמקבלת באמת לכן אולי דנין אף באלו שאין שומרת אח"כ דיני התורה שברור לנו שאף בעת הגרות לא קבלה בלבה, רק כדברים שבלב. אף שלדידי לא מסתבר שבשביל איוו יחירות לסלק האנן סהדי ולהחשיב לדברים שבלב אבל אולי זהו טעמיהו ויש עכ"פ מקום לזה.

ועוד יש מקום לומר טעם גדול דמה שבעלה שנתגיירה בשבילו הוא מחלל שבת ומוסר בכמה איסורין עושה שהיא סבורה שאין חיוב כ"כ לשמור המצות וא"כ הוא כבר שנתגייר בין העכו"ם שמפורש בשבת דף ס"ח שהיו גר אף שעדין עובד ע"ז עיי"ש והטעם משום שקבל עליו להיות ככל היהודים שנחשבה קבלה אף שלא ידע כלום מהמצות ידיעת המצות אינה מעכבת הגרות ורק בידע ולא רצה לקבל הוא עכוב בגרות דהא א"צ ללמד כל התורה כולה קודם שנתגייר דרק מקצת מודיעין. ולכן אף שהב"ד אמרו לה שצריך לשמור שבת חושבת שהוא רק הדור בעלמא אבל גם מי שאינו שומר השבת וכדומה טועה לומר שהוא יהודי כשר נמצא שלטעותה קבלה כל המצות שיהודי מחוייב שהוא גרות אף שמהמת זה לא תקיים עכ"פ המצות. והוה טעם שיש בה ממש להחשיבה לגיורת והוא למוד זכות קצת על הרבנים המקבלים שלא יחשבו עוד גרעיה מהדיוטות.

אבל עכ"פ צריכה לקבל המצות בפני ב"ד, והרצביי הקאנסערוואטיווער מסתמא אין ערשין כן

19. Melamed L'Hoil
R. Dovid Tzvi Hoffman
(1843-1921)

סימן קיג

שאלה: אשה אחת צייתה לפני מותה שישרפו את גופה, ובעלה קיים אח דברה ושרפה בבית השריפה, ועכשיו שואל הבעל שיקברו את אפרה בבית הקברות, איך יש להורות?

תשובה: תחילה יש לדון אי יש חיוב קבורה באפר המת, והנה פשיטא דאין להביא ראיה מתמורה דף ל"ד ע"א דאמרינן דמת הנשרף אפרו אסור משום דכל הנקברין אפרן אסור, דזה לא נאמר לענין מצות עשה דקבור תקברנו, אלא

דאפר המת ג"כ נקבר כשאר איסורי הנאה הנקברין דאין כאן מצות עשה קבורה דווקא, אלא מפרך וזורה לרוח או מטיל לים, עיין פסחים כ"ח ע"א, ותוס' תמורה ל"ג ע"ב ד"ה הנשרפין. ואיפכא יש להביא ראיה שלא מיקרי מת דחייב לקוברו מדאמרינן בנדה כ"ז ע"א, דמת שרוף שאין שלדו קיימת אינו מטמא, אלמא דלא הוי כמת אדם, וא"כ י"ל דלא צייתה התורה לקבורה. אמנם ודאי אם נשרף מת באונס או הקדושים שנשרפו בקידוש השם, פשיטא דמחויבין לקבורן, או משום בזיונו או משום כפרה, (עיין לחם משנה רפ"ב מהל' אבל דכתב דטעמים אלו נאמרו אי אמרינן קבורה לאו דאורייתא) כדאיתא בסנהדרין מ"ז ע"ב, ועיין שאילת יעבץ ח"ב סימן קס"ט. אמנם כאן בנדון דנן הרי המת אמר אל תקברוני ומשפחתו קיימה את דבריו, והאיך נימא דאנחנו מחויבים לקוברו אחר שכבר נשרף, שזהו קבורה שלא צייתה התורה. ועיין בספר יענה באש להרב ר' אליהו בן אמוגג שהארץ בענין זה הרבה. ואף שהעלה דתליא אי הפירוש משום בזיוני כרש"י ותוס' או כרמב"ם, מכ"מ יש לדקדק על דבריו הרבה, וכנראה אחר העינין יש להורות דאין כאן חיוב קבורה לא מה"ת ולא מדברי סופרים.

אך יש כאן חיוב לגנוז האפר שאסור בהנאה, כדאיתא בסוף תמורה וחזונית בריש סימן קל"ג דאפילו פירות שקבל בשכר יין נסך ישרוף ויקבור האפר בבית הקברות וכן בכור בהמה שמת המגהג לקבור בסדין בבית הקברות עיין באה"ט סימן ש"ז ושם בספר בית הלל ובספר בית לחם יהודה והוא מהש"ס ע"ז ס"ב ע"ב ועיין תוס' שם ד"ה ולקברנהו, וא"כ י"ל

18. Igros Moshe
R. Moshe Feinstein
(1895-1996)

סימן קמו

בענין רשעים הרוצים ליקבר אצל נכרים, ובענין אפר מתים

בע"ה 1974
ה' אלול תשל"ה

מע"כ ידידי מוה"ר אפרים אליעזרי שליט"א רב דקהל מלמן במדינת שוועדן שלו וברכה.

א.

הנה בדבר אלו שהתחתנו עם נכרים ומחו ברשעתם ורוצים להקבר האשה כשהיא בת ישראל אצל בעלה הנכרי וכן הבעל בן ישראל עם אשתו הנכרית, אין שום אחריות על מע"כ תורתו ולא על הבע"ב המתנהגים בדרך התורה, אבל האחריות הוא שלא יקבר סמוך להם אחד מישראל לא רק משומרי התורה אלא אף אינו שומר תורה אם אך רוצה להקבר בדיני ישראל, שאף אם אינו שומר תורה אסור לקבורו אצל נכרים מאחר שיש לו קדושת ישראל, ואם לא היה כופר בהש"ת ובתורתו הא יהיה לו חלק לעוה"ב אחר שיקבל דינו על עונותיו בגיהנום, והנכרי אם לא היה מחסידי אמת"ע הא לא יהיה לו חלק לעוה"ב וגם אין לו קדושת ישראל, ויצטרכו לעשות גדר גבוה עשרה טפחים בין הקברים שבחורו הרשעים ליקבר אצל הנכרים ובין קברים דשומרי תורה ואף אם אינם שומרי תורה אבל הם רוצים בקבורת ישראל.

בדבר לקנות מקום קבורה עבור רשעים אלו שרוצים להקבר עם הנכרים, ודאי הצבור בתור צבור העוסקים לטובת הקהל אין להם להתעסק בזה, אבל אם יתנו כסף לאחד אף אם הוא מגבאי הקהלה שיקנה בתור יחיד עבורם מקום קברות אצל קברות ישראל יכול לקנות עבורם אבל שיהיה חלק מופנה בינם ובין חלק הקברות שקבורים שם בני ישראל הרוצים להתנהג כדון לא פחות משתי תפוסות שהוא יותר משמונה אמות על תורה וגם לעשות גדר ביניהם שגבוה עשרה טפחים.

אם הרשעים רוצים לעשות להם טהרה אף שלא מובן איך ירצו הרשעים בזה, מ"מ אם ישלמו להאגשים שיעשו להם טהרה יכולין לעשות, אבל אין מקום לעשות להם רחיצת ה' קבין, ואם ירצו בתכריכין צריך ליתן להם תכריכים אך לא להנכרים, והספר הא לא שייך לעשות על רשעים כאלו, ואם שוכרים לאחד שידבר עליהם איזה שבח אם יש לו באמת וחזו עושה זה בעד השכר אין לאסור לו, אבל כתר"ה שהוא רב העיר אף שהוא בעד שכר ויש לו איזה שבח יש לו להשמט מזה בכל האפשר.

WE DO WE PLACE ASHES FROM CREMATION?

א. אלו ששרפו אותם בין מצד רשעת הבנים ובין מצד רשעת עצמו שציוה שישרפו אותו אין להניח לקבור האפר בקברות ישראל ובכלל אפר של מתים אין צריך לקבורה.

ב. את התינוקות שנקברו בשעת המגפה רחמנא ליצלן אף שנקברו בחפזו ושלא כראוי אין לפנותם ממקומם. והנני יידי,

משה פיינשטיין

שפיר חזי דאין זה דומה לעצמות, דעצמות מטמאין ואפר אינו מטמא, ועוד דבעצמות אין כאן חשש מחזיק ידי עוברי עבירה, וכאן בלתי ספק יש חשש זה. והנה בכתב עת איזראעליט מספר 7 משנת 1897 [למספרם] צד 117 (25 ליאנואר) הביא שהרב הג' דהאמבורג התיר לקבור האפר במקום מיוחד בביה"ק, ויש שספרו שגם הרב ר' נתן אדלר זצ"ל מלונדון התיר זאת בהסכמת הגאון דקאוונא זצ"ל. אמנם בתשובות הגאון דקאוונא לא נמצא תשובה זאת. והרב דהאמבורג אמר שלא התיר לקבור כי אם הטמנה בקרקע במקום צדדי מזדמן, חאנדערן נור פערנאבטן אן אבזייט געלעגענער שטעללען. אמנם גם על זה יש לומר דאין לדמות מקום למקום, ואם בהאמבורג אין חשש להתיר, יש לומר דכרוב מקומות דמדינת אשכנז יש לחוש דכיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין, וא"כ טוב שלא ליתן רשותו לכלום, אף דמצד הדין אין איסור. (ואם מצד הממשלה יצא משפט שצריכין אנו לתת מקום בבית הקברות, אזי יש לתת מקום מן הצד, מיוחד ונבדל משאר הקברים). וגדולה מזו הביא בספר לקט הקמח בשם תשובות מהר"י לוי (סימן מ"ט) על אם שנגררה אחר דעות בנה א' רשע יש לקברה בקבר ישראל, ולמגדר מילתא אם יראה בעיני בי"ד יניחה על פני האדמה.

וזה נוסח חוות דעתי אשר כתבתי בזה הענין":

אף דאין כאן מצות עשה דקבור תקברנו מכ"מ מצד אסור הנאה יקבור האפר בבית הקברות. אך תשובתו בצדו דדווקא היכא דיש חשש שמא יחטט אחריו צריך לקבור בביה"ק אבל כאן אין חשש זה דבזמננו אין דרך לחטט אחר אפר המתים וליקח לזבל, עיין ט"ז סימן קל"ג סע"ק ב', וגם אין דרך ליקח אפר המתים לצורך שאר דברים, וא"כ אין חיוב לקבורו בבית הקברות דווקא. אך מכ"מ יש לומר נהי דאין כאן חיוב מכ"מ אין לאסור, דאין לומר דיש בזיון למתים אם יקברו שם אפר שרופים, דהא אין אפר שרופים גרוע מפירי דאסירי בהנאה או מבכור בהמה שמת.

אמנם נראה דלמגדר מילתא יש לאסור, דודאי אם נתיר אפר השרופים לקבור בבית הקברות, הרבה יצוו לשרוף את גופם, כי יחשבו שמותר או שאין האיסור גדול כ"כ, ובודאי אין להחזיק ידי עוברי עבירה בדורנו. וכדומה מה שכתב ר' אליהו בן אמוזג בספר הנ"ל וז"ל: אמנם אם נכון וראוי לתת להם מקום בבית הקברות שלנו לשרוף וכו', הא ודאי שאין דעת חכמים וצדיקים נוחה בזה וכו', מכ"מ סיוע מיקרי וכו', עכ"ל. ולענ"ד גם זה קצת החזקת ידי עוברי עבירה אם נותנים להם מקום בביה"ק. ואף שכתב אח"כ וז"ל: ואם נכון לתת מקום שם קבר וכו', בזה נראה לי שאם מתרצים שיהיה אפרו קבור בקרקע ממש כדרך שאר מתים לית מאן דימחי בידיהו דלא יהיה אלא כמו לקוט עצמות דטעונין קבורה, עכ"ל. הנה בזה לא

20. Sridei Eish
R. Yechiel Yaakov Weinberg
(1884-1966)

סימן קכג

1930

ביה ברלין יום א' י"ז ססלו ת"א

לכבוד הרה"ב דה. מ. שלעוונער שליט"א

יטלח לי כתיב על איחור תשובתי, כי מרוד גדול אני, ועלי להשיב תמידין כסדרן לתלמידי בית מדרשנו מלטנים המשמשים ברבנות וגם לאחרים הפוגים אלינו ולא נפנית עד היום. ואמנם רציתי לכתוב בארוכה ולברר הדבר מכל צדדיו עד כי לא ישאר שום ספק בדבר ולא יבוא איש לחלוק על זה, אך מטרדוהי אני אנוס לקצר ולהסתפק ברמזים וכל הוצאה למלל יבוא ויפלל עמי.

ע"ד שאלותיו של הרב דר. מ. אם לקבור את הארונות של אפר הנשרפים לאחר מיתתם בקברות ישראל יחד עם שאר הקברים — ברור ופשוט כביעתא בכותחא שאסור, וח"ו לא תהא כזאת בישראל, ומעיד אני כי בכל ארצות המרוח אין שום רב אשר יבוא להחיר את הדבר הזה. והדין מפורש ביו"ד סי' ס"ה: "אין קבורין רשע אצל צדיק". וגרוע זה שציוה לשרוף את גופו משאר רשעים, שהללו הם רשעים בחייתם, והם המשיך את רשעותו גם לאחר מותו וציוה להכביל את גופו המת משאר מתי ישראל הכשרים.

והנה הרב ד"ר העמאן הפ"ס מסכים ג"כ לאיסור, אלא שבאמשך דבריו רוצה לצדד ולהקל, ומעמו ונמוקו שבארץ אשכנז שכבר נהגו לקבור מחללי שבת ועוברי שאר עבירות שורה אחת עם קברי ישראל כשרים אי"כ אין להוציא את הנשרפים מן הכלל, ועו"ו הוסיף להזכיר, שאותם הנשרפים אפשר שקדים מותם חזרו בתשובה אלא שלא היה להם כוח להביע רצונם רגע אחד קודם מיתתם — נימוק זה תמוה בעיני מאד, ולא אכחז, שולוא ראייתי גוששנקא דמלכא חותם הרב שליט"א לא וזייתי טאמין שיצאו הדברים ממיו.

ראשית, וכי זו כלבד צבור הנשרפים, והרי הם גם מחללי שבת ואוכלי טרפות וכו', אלא שעל חסאים שעשו בחיים הם מוטימים נשע גם לאחר מותם, ואי"כ מה זה ק"ו שעשה הרב ד"ר העמאן מנילולי שבת, שאנו מקברים אותם עם מתי ישראל הכשרים, וחירי אלה גרועים יותר, וק"ו מייבא תוא.

שנית, ואם בשביל שבאוי העדה חוטאים ועוברים על דין מפורש של, אין קוברים רשע אצל צדיק, נבוא להחיר להם את החסא לגמרי? והרי בדבר קבורת מחללי שבת אין הגבאים נשמעים לנו ואין ידנו תקיפה להכריח אותם לכך מפעמים מובנים ורדועים, אבל בדבר קבורת הנשרפים בודאי ישמעו לנו, לפי

שכל המנהג של שריפת הגוף הוא נגד דת ישראל ותורתו ועדיין לא נשתרש חסא זה במחנה ישראל, ולמיכך מחויבים אנחנו למחות בדבר הנשמע, ואין להביא דאי מקבורת מחללי שבת, שהיא בגדר דבר שאינו נשמע בימינו, שרוב מנהגי העדה הם מחללי שבת.

שלישית, בדבר מחללי שבת, עמי רוב הם מתנגלים בסענת חוסר פרנסה, שלפי דעתם אי אפשר להם להתקיים אם ישמרו את השבת, והם כאנוסים בעיני עצמם, ואפילו אלה שאינם אנוסים הרי הם כתינוקות שנשבו שכבר נשתכח שם שבת מהם, וכבר זאריך בזה הגאון בעל בנין ציון החדשות סי' כ"ג לענין מחללי שבת בימינו שאין יינן יין נסך, וגם ע"ז השיגו הבאים אחריה, כמבואר בספר מנחת אלעזר חלק א', סי' ע"ה, שהביא דעות החולקים על בעל בנין ציון שבת קודם איוו התנגלות יש לנשרפים? איזה אנוס יש כאן? והרי כולם יודעים שזה נגד הית והאמונה, שחרי אפילו המאמינים שבשאר הדעות מקפידים על השריפה, כידוע ומפורסם.

רביעית, במחללי שבת ושאר עוברי עבירה יש מקום לומר, שמא עשו תשובה קודם מיתתם, שהרי בהיותם מוטלים חולים על ערש דוי אפשר שנבנסו הרהרתי תשובה בלבם, והרי שינוו בקדושתן מימ, ע"כ: ע"מ שאני צדיק ונמצא רשע מקורשת, שמא הרהרתי תשובה, ועין בביי אהע"ז סי' ל"ה, שכתב בשם רבינו ירוחם: "שאם הוא רשע לבריות, בגון גולן ומיצא בו, אין יכול להיות צדיק עד שישב את הגוילה, ויגמ, דכיון דהרהר להשיב הרי הוא צדיק, וידועה הקושיא, שמקשים מפסולי עדות שאינם נעשים כשרים עד שחזרו בתשובה בפרהסיא, עיין חו"מ סי' ל"ד סעיף כ"ט ול"ד ועיין גם סעיף כ"ב ובש"ך ובסמ"ע שם, ובחרושי הארכתי בזה ואכ"מ, וידוע תירוך המהרי"ק, דגבי על מנת שאני רשע ונמצא צדיק שאני, לפי שהוא אומר ככה ורצה בקדושתן מתחמא רוצה לקיים תנאו, משאי"כ בעידם, ולפי"ז במחללי שבת לא אמרינן שמא עשה תשובה, אולם במרדכי פ"ב דיבמות מביא תשובת רש"י לענין זיקת מומר וקדושה, ע"ש שהעלה שגם גבי מומר שקידש אנו אומרים שמא עשה תשובה, ומכח דטבירא לי שגם בלא תנאי, שאין במעשיו ובדבורו הוכחה לכך, חוששין שמא עשה תשובה, ועיין בספר גט משוט סי' קכ"ג טק"ה, שהאריך בזה.

והנה סברת שמא עשה תשובה שייך רק במחללי שבת, וכדומה, משאי"כ במי שצוה שישרפו אותו אחרי מותו, הרי סופו הוכיח על חללתו שאינו רוצה בתשובה כלל.

שהרי מצוה שיעשו עמו אחרי מותו נגד דת ואמונת ישראל ולא חזר קודם מותו.

ועיין בח"ס אבהע"ז סי' ע"ד, שכתב להסכים דברי רב יהודאי גאון שמחלק בין ה"י היבם מומר בשעת נשואי אחיו לבין שהמיר אח"כ, ובבעל מומר אינו מחלק כלל, ע"ש בר"ה, והגלעג"ד, שהעלה שגבי יבם אפשר לומר שחזר בתשובה, משאי"כ בבעל שהי מומר ומת בהמרותו ולא נודע ששב בשעת מיתתו, אין אנו אומרים שמא הרהר תשובה, הרי ממש כדברינו, שבמת בתסאו אין אנו אומרים שהרהר תשובה.

אחרי כתיב כל זאת, ראיתי בספר שרית מנחת אלעזר ח"ב סי' ל"ה, שהעלה שאסור לקבור יבם הנשרפים בקברות ישראל, ולא עוד, אלא שלפי דעתו אין מתאבלין ולא אוננין עליהם, כמבואר ביו"ד סי' שמי"ה, סעי' ה', שהפורש מדרכי צבור אין מתעסקין עמו, ועיין גם בשו"ת ערוגת הבושם ח"ב סי' רמ"ג, שהורה שאסור לקבור את אפרם של הנשרפים בקברות ישראל, ודעתו ג"כ שהם בכלל הפורשים מדרכי צבור, המבואר בשו"ע שם, שאין מתעסקים עמהם בכל דבר, ולהלך עוד נבאר זה.

עכ"פ עדין לא עלה על דעת איש לומר שאלה המצויים שישרפו גופם לאחר מותם אפשר שחזרו בתשובה רגע אחד קודם מיתתם.

חמישית, חילוק גדול יש בין מחלל שבת למצוה שישרפו גופו, מצד ההלכה ודאי שאיסור חילול שבת חמור יותר לאין ערוך, אבל מצד רגש האמונה, ודאי שהמצוה שישרפו גופו כופר בתחיית המתים והשארות הנפש, כמיש בעל מנחת אלעזר שם, בדברים נמרצים חוצבים להבות אש, וראה בכל בו ה"ל אבלות דף ק"ל, שענין הקבורה הוא לחוק האמונה בתחיית המתים, שהיא מעיקרי הדת, ע"ש דבריו הנשגבים, ומה שכתב הרב ד"ר העמאן, שלא תמיד צוואת השריפה מוכיחה על כפירה בתחיית המתים אלא באה מחסרון ידיעה — הוא דבר שהחוש מכחישה, והרי אנו יודעים ורואים, שכל מי שיש בו אף זיק של אמונה דתית הוא מבקש שישרפו את גופו המת, ורק אלה שכבה בלבם כל רגש דתי ויש להם השקפת-עולם חומרית, מבקשים שישרפו את גופם.

ששית, הן אמנם שהרזקת קבר רשע מקבר צדיק אינו ממעט קנס לרשע שמת אלא שלא נוח לאדם צדיק שיגורש רשע אצלו, אבל מ"מ יש בדין זה גם קנס ועונש לעבריינים, החיים מתביישים בחייתם שלאחור מיתתם יבדילו אותם מהאנשים הכשרים, ובדורנו זה חושבים הנבאים המודרגים שאינו מן תימוס היושר לקנוס את המתים ולכן אינם מניחים שיעשו תביל

בין צדיקים ורשעים בקבורתם. אולם זוהי רק בקבורת מחללי שבת וכדומה, שאפשר לגבאים לראות בזה קנס לאנשים מתים, אם יבדילו אותם משאר הנקברים, אבל בקבורת הנשרפים אין זה קנס נגד האנשים השרופים. אלא נגד מעשה השריפה ונגד המנהג הרע שהולך ומתפשט, וכל בר דעה יבין אם נאמר לו שאין אנו מתכוונים כלל נגד האנשים שנשרפו, אלא אין אנו רוצים להנהיג מנהג חדש בבית הקברות שלנו, וברי לי שישמעו גם החפשיים אם רק יש להם זיק דתי. אבל בתנאי שכל הרבנים החרדים יצאו חוצץ נגד מנהג חדש זה.

ובכדומה לי שגם הרב ד"ר הופמאן לא נתכוון כלל להחריף קבורת הנשרפים בתוך שאר הקברות, אלא שרצה לומר שתמוה בעיניו על שאנו מתעוררים למחות נגד קבורת הנשרפים ואנו שותקים לקבורת מחללי שבת, אבל בדבריו נתון מקום לטעות וטוב שיברר דבריו באר היטב ומפורש שלא ייכשל שום רב להחריף את האסור.

ובאמת חוזק אני להחמיר ולאסור קבורת אפר הנשרפים בכלל, שהרי דעת האו"ז ח"ב הלי אבילות סי' תכ"ב אות ג', שמה שאמרו במסי שמחות פ"ב היי: „כל הפורש מדרכי צבור אין מתעסקין עמו בכל דבר” — קבורה בכלל. ע"ש שכתב ז"ל: „ואדם ידע שהוא בעל עבירות, לא מביעא שאין מצוה להתעסק בקבורתו, אלא שאסור להתעסק בקבורתו. וראוי דאמר בירושלמי דתרומות פ"ח ה"ג: מעשה בטבח אחד בצפורי, שהי מאכיל לישראל ט"ג. פעם אחת שתה יין בע"ש ועלה לגג ונפל ומה והי כלבים מלקקים את דמו. אחון שאלון לר"ח: מהו מרמיתי מן קומינה? א"ל: כתיב, ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכוהו. אותו וזה הי גזל את הכלבים ומאכיל לישראל, ארפינו. דמן דידהון אכלין, ותניא במסי שמחות: כל הפורשין מדרכי צבור אין מתעסקין עמהם לכל דבר. משמע אפילו לקבורה. ובגמרא דירון (טנהדרין מ"א ע"ב) גמי אסקינן: ת"ש, וספרו לו כל ישראלי וכו' ומשיגין: והאי דצדיק הוא ליחוי לי כסרה, הנך לא ליחוי להו כסרה, הילכך אומר לי לבי, אני יצחק המחבר, שאסור להתעסק בקבורת אדם שידוע שהוא רשע ולא עשה תשובה.

ועיין גם שם ח"א, הלי שחיסה סי' שע"א ובה"ל גה"ג סי' תמ"ח, שכתב ג"כ בפירוש שאסור לעסוק בקבורת אדם רשע.

והנה הב"ח בסי' שס"ב הביא דברי האו"ז הנ"ל וכתב לתמוה: „דהא מהך דאין קוברין רשע אצל צדיק... ומהך דאין קוברין רשע חמור אצל רשע קל

שמעינן דמתעסקים אפילו ברשע חמור. ועפ"י כתב „לחלק בין קבורה גרידא להתעסקות בקבורה, דזדארי קוברין אותו אבל אין להתעסק בקבורתו להמציא לו תכריכין וצרכי קבורה של שאר מתים. מתוך משמעות לשונו גראה, שהוא רוצה להעמיס כוונה זו בדברי האו"ז. אבל המעיין בדברי האו"ז יראה שהאו"ז כתב מפורש את ההיפך, ובאמת כפי הנראה לא ראה הב"ח את האו"ז (שלא נדפס בימיו) במקורה, אלא ראה דבריו שהובאו בקיצור נמרץ בהגהת אשרי ריש פרק גיד הנשה, ובאמת גם שם מבוואר שאסור לעסוק בקבורתו, אלא ששם מיירי שחטא והחטיא והכשיל רבים באכילת טריפות. אמנם הגאון מהר"ש בהגהותיו יד שאול על יור"ד סי' שמ"ה כתב לחלק בין מאכיל טריפות לשאר עוברי עבירה, אולם בדברי האו"ז כתוב בפירוש, „ואדם ידוע שהוא בעל עבירות, והקשיא שהקשה הב"ח מתא דקוברין רשע אצל צדיק — גראה שהאו"ז מחלק בין עוברי עבירות פעם אחת, דאז מתעסקין בקבורתו לבין עובר עבירות הרבה ומפורסמים בכך, כמו שדייק בלשונו המובא לעיל. ועיין בטור יור"ד סי' ש"מ בשם מהר"ם מרוטנבורג לחלק בין עובר עבירה להכעיס לבין עושה לפעמים עבירה. לתיאבון, או שמניח מלעשות המצוה בשביל טורח.

אולם אף שדברי הב"ח בסתרים מדברי האו"ז, מימ נתכוין ברוח קדשו לדברי הרשב"א בסי' תשפ"ב שכתב בפירוש, דאף שאמרו בכל מקום אין מתעסקין עמהם לכל דבר, לא לענין קבורה ותכריכין אמרו, אלא שאין קורעין ולא חולצין, והובאו דבריו בש"ך שמי"ח ט"א ע"ש (ופלא בעיני שהרב ד"ר הופמאן הביא את דברי הב"ח הנ"ל ולא הביא דברי הש"ך). וכפ"ח שהב"ח לא ראה דברי הרשב"א, אף שהובאו גם בדרכי משה. מולא הוכיר דבריו, וגם מדכתב שאסור, להמציא לו תכריכין והרשב"א כתב בפירוש ש„לא לענין קבורה ותכריכין אמרו.

עכ"פ, יש בזה מחלוקת בין הרשב"א והאו"ז, אם מותר להתעסק בקבורת אדם רשע, וכבר הכריע רבינו שבגולה, החת"ס ביור"ד שמי"א שמוחר להתעסק בקבורת אדם רשע והביא דברי הרשב"א הנ"ל המובאים גם בב"י סי' של"ד ד"ה „וכתב בקונטרסין, ועוד הוסיף להוכיח מסנהדרין מ"א, ויכולים אנו לסמוך על הברעתינו בנוגע לעברין ומושע, אבל בנשרפים יש סברא להחמיר וכמ"ש בערוגת הבושם רמ"ז הנ"ל, שלאחרי שנסרף אין עליו מצוות קבורה מה"ת וקבורת האמר אינה בכלל קבורה, אלא בכלל התעסקות בעלמא וממילא הוא בכלל מה שאמרו: ואין מתעסקין עמו לכל דבר.

וידוע, שהרב מהר"ם לערנער ז"ל סירסם ספר מיוחד בשם „חיי עולם“, בו הביא דעות כל גדולי הדור שאוסרים את קבורת הגשרפים ואפילו בבייק מיוחד ובתוך יתר המכתבים יש מכתב מהגאון רשכבה"ג מרן ר' דוד פרידמאן זצ"ל, שאסר את העסק בקבורת הגשרפים, עייש טעמו ונמוקו, ומי יערוב לנו לחלוק על גאון הגאונים, שהי יחיד בדורו, דוד של גאונים מופלאים.

ולוי נראה להוסיף טעם לאיסור עפ"י דברי הרדב"ז, שכתב על הרמב"ם ה"ל אבל פ"א, ה"י, ח"ל: „ונראה שקוברין אותם בקבריהם משום מגם משפחתם, אבל לא אצל צדיקים.“ וזה שייך בשאר עבריינים, שצריכים לחשוש לכבוד משפחתם, משא"כ בגשרפים, שהבנים אינם מחוייבים כלל למלא צוואת המת, כמ"ש הרב האפמאן בתשובתו וא"כ אין אנו צריכים לחשוש לכבודם מכיון שהם גורמים לעצמם מגם זה.

אמנם אין ברצוני לחשוש שוב את המחלוקת שהי בין הרב לערנער ובין הרב עהרענטרוי, שכמדומה שבמתבררו, „חקר הלכה“ (מחברת זו אינה בידי) תתיר את הקבורה לגשרפים בשדה מיוחד, ובאמת נתלקו עליו כל גדולי הדור, כמבואר בספרו של הרב לערנער, אבל מעולם לא עלה גם על לבו של הרב מהר"ח עהרענטרוי להתיר קבורת אפר הגשרפים בתוך שאר קבורת ישראל, הם מלהוכיח ולא ונאז כזאת בישראל.

וע"ד הנשים הנכריות של אנשים ישראלים – פשיטא שאסור לקבורם אצל בעליהם היהודים ואפילו במקום שיש לפחוד שעייז יצאו הגברים מכלל ישראל, כמבואר ב"יד של"ד ס"א ברמ"א, ועיין בפ"ת שם, שהביא ספרי האחרונים שהחליטו כדעת הרמ"א ולא כדעת הט"ז הובאו בתשובת הרב הו"מאן, ועל הרשומים בפ"ת אוסיף עוד תשו' הרדב"ז סי' קפ"ו, שכתב: „שאלת ממני אודיעך דעתי באלו הפריצים העוברים עבירות ביד רמה ובשאת נפש וכשבאים ליסר אותם אומרים שימירו, האם נייסר אותם ולא נחוש או לא.“ עייש שהביא ראית מהר"א המובא בטו"ז הנ"ל והעלה ש„אפילו באיסור דרבנן מוטל עלינו לקיים תורתנו ויהי מה שיהי אח"כ.“ והרי הם ממש כדברי הש"ך בנקה"ב, שכתב: „כיון דדין ב"ד הוא שמגזין אותו אין לחוש, דאליכ בטלה דין ישראל, וגדולה מו כתב בשו"ת מגנות אלעזר ח"ג סי' ח', שאפילו הבנים שגולדו מגשואי תערוכות כאלו, אסור לקבורם בקברי ישראל, הוא נוטה להחמיר גם בילדים שגולדו מתעורבות כאלו ונימולו ולא טבלו.

וע"ד שיעור התרחקה של קברי הגשרפים מקברי שאר ישראל כשרים (את האשה הנכרית אסור לקבור

בקבורת ישראל ואפילו ע"י הרחקה) – הגה הרב ראגאוניצקי כתב, שיגדרו בגדר סביב הגשרפים, ואינו יודע מאין לו דבר זה, כי לא גילה את מקורו.

והנה ראיתי בגליון רשיא סי' שסיב ס"ה, שכתב: „הורתי שהלומדים אצל מיסיונרים ירחיקו לקברו יותר משמונה אמות מקבר ישראל כשר, עפ"י משיב בבא"ה כאן סוף הסי' במגדה להרחיק כן שלא יגעו התפוסות (שהוא ד' אמות) זה בזה, וכתב ע"ז הרב צירלסון מקישינב בספרו „עצי הלבנון“ סי' ס"ה: „הנה דבריו תמוהים במכח"ד, דבביאור הגר"א שהזכיר (דהיינו באות ח') מדבר רק מדין ההרחקה בכלל של כל קבר מחברו שהיא „ששה טפחים: שלשה לתפוסת זה ושלשה לתפוסת זה, אבל אין כאן זכר כלל לא לדין קבורת מגודה ולא לדין הרחקה ח' אמות, שבאמת אין לזה שום יסוד בגמ' ובפוסקים, ובכן אין לחוש כלל בנד"ד לדברי הגליון הנ"ל.“

אולם, הרב צירלסון דחה דברי הגאון ז"ל בגילתא דחיתא דמי דלא גמרי אנשי שמעתתא, ולא עוד, אלא שצ"ע להגאון שאינו יודע מה שרואה ומציא מפיו, אבל במח"כ תלי בוקי טריקי בהגאון, וראה בספר חסידים סי' רס"ח (הוצאת וואהרמאן), ח"ל: „מי שמת מגודה בחרם הקהלות מרחיקין קברו יותר מח' אמות משאר הקברים שלא תגע תפוסת קבר אחר שהוא ד' אמות בקברו, ודברים אלה מובאים באמת בבאר היטב, אבל לא בבא"ה החדש דפוס ווילנא, אלא בבא"ה הישן של הר"י אשכנזי מטיקטין שנדפס באמשטרדם ושאר דפוסים, והרב צירלסון, שלא מצא הדברים בבא"ה החדש דפוס ווילנא, חשב שהגר"א נתכוון לביאור הגר"א, בעוד שידוע, שהר"א אינו מביא את ביאור הגר"א שלא גרס עוד בימיו, עכ"פ דעת הספר חסידים שצ"ח הרחקה ח' אמות.

אולם מצאתי בסי' אמרי יושר ח"ב סי' ג', שכתב דחומרא זו היא רק במגודה, אבל בשאר רשע די בד' אמות ולכן אפשר להסתפק בהרחקה של ד' אמות, שהוא שיעור הרחקה בכלל, כמו במגודה, עיין בשו"ע יור"ד סי' של"ד סי' ג' וגם לעשות גדר סביב ותני המוקירו ומכבדו כערכו הרם ומברכו באריכות ימים ושנים ויזכה להיות מגודרי גדר כרם בית ישראל וממעמדי הדת על תלה.

יחיאל יעקב היינבערג

תשובת האדמו"ר הגאבדי"ק מונקאטש

**ב"ה יום ה' שמות תרצ"א מונקאטש יע"א
חי אויב וכויות גופא וכתיב לכבוד יי"ד יקדי הרב
הגאון הרי"ב בחי"ת יקר הערך יו"ש פו"ה יחזקל יעקב**

21. Gesher Ha'Chaim
R. Yechiel Michel Tukachinsky
(1872-1955)

ט. משרפת הקרימיטוריום.

א) איסור המוך הוא לשרוף את המת, והשורפו מבטל מ"ע דקבורה בידיים, וגורם חקלה גדולה למת (עפ"מ"ש ב"ב"ק, מתועלת הקבורה, וכדברינו בח"ב פי"ג), ול"ד למ"ש הרשב"א (תשו' ש"ס"ט) שמוחר לתת סיד על המת למהר עכול בשרו, (והוא גם בב"י וברמ"א ש"ס"ג), דעכול מהיר ע"י חמרי אדמה אין זה מגדרי שרפה כלל, דומה זה למי שקוברין באדמה המכילה עפרות סיד, שיש אדרבה מהדרין לקבור באדמה שכזו (ובס' חיי עולם הגז"ל יש רבנים מתקשים בדברי הרשב"א, ולק"מ).

וגדול פשע שריפת המת, כנאמר: על שלשה פשעי מואב על שרפו עצמות מלך אדום (עמוס ב') וראה ב"ב (כ"ב), ובמעשה דגלגלת יהויקים שנשרף (סנהדרין פ"ב), ויש בזה גם מבזיון כשורף גוילי ס"ת (עפ"מ"ש"ל בשם הרמב"ן והח"ת"ס), וכל שרפת אדם לקללה תחשב, כמבואר בכמה כתובים, כגון הא דכתיב (בירמי') "לא יאסף ולא יקבר", ועוד מקראות כאלה.

ב) והאפר של המתים הנשרפין בחברת "פיירגעזלנשפט" (משרפת הקרימיטוריום) על פי צואת המת בחייו – הסכימו רבני וגדולי הזמן מדור החולף שלא לקבור דשנו בקברות ישראל (מובא דבריהם והסכמתיהם בס' חיי עולם להרה"ג ר"י לרנר אב"ד אלטונא), אדם שבחייו לא רצה במצות וסגולת הקבורה, וכפר ביעוד התחי' – סר מעליו צלם הקדושה ואין באפרו מהקדושה, ואין בקבורתו ההכשר ליעוד התחי', גם טעם הקבורה משום בזיון משפחתו (שאמרו בסנהדרין מ"ו: וראה תוס' שם ד"ה קבורה) אין כאן דענין הבזיון כ' רש"י "שלא יתבוה לעין כל שיראוהו מת ונרקב ונבקע", זה ל"ש באפר.

אמנם נשאר עדין הטעם מחשש איסור הגאה (וכאמז"ל בע"ז ס"ב: ותוס' שם ומ"ח:), אבל אין בשביל כך חלות חיוב קבורה על אחרים, דאיה"ג הצריך קבורה חיובה רק על הבעלים של הדבר ולא על אחרים ואין כאן בעלים על האפר (גם היורשים החייבים בקבורתו הוא לא מצד בעלות כי אם מצד מצות קבורת המת שצרכיו מוטלים עליהם וכשנשרף ואיננו אין גם עליהם חיוב הטמנת האפר), ועוד שהחיוב לקבור איה"ג הוא לא מצד מצות קבורה אלא להסיר מכשול ולמי איכפת אם יגנונו במקום אחר איהו שהוא.

והנה כשצוה לשרפו אינם רשאים לציית לצויו וכדאמרו שם סנהדרין באומר שלא לקברו "אין שומעין לו", ובירושלמי כתובות (פי"א א') אמר שרפוני כו' ותנו כו' אם אין שורפין אין נותנין, וכשלא שמעו לו ולא שרפוהו ודאי קוברין אותו (כדמוכח גם מהא דאמרו אין שומעין לו) דהא קוברין גם עברין ומאבד עצמו לדעת (וכמ"ש"ל). אבל אם צייתי לי ושרפוהו ואין עוד גוף המת אין לחייב קבורת אפרו.

22. Maharsha
R. Shmuel Eidels
(1555-1631)

גליון פהרש"א

הפסיד ת' בית יעקב סי' פ"ג טובא בכאה היסב . מירו ראייתו מהחוס' סנהדרין ס"ז אינה מהורת . לו כלל : (סעיף י"ח) משנים סקטס . היושבי' בדרום יושבי' בצפון וחיושנים בצפון יושבים בדרום . טור :

(סי' עמ"ה סעיף ג') בחוקת שאיבד עצמו . ראייתו כתוב בגליון ש"ע כ"י הגר"צ הירש אבד"ק ברלין זצ"ל שהחלים דבהסיל עצמו למים כיון שהמים מעלי' וטורידו' אותו סרם יפול אל התהום וימות ודאי מתחרם סרם יפול וימות וע"כ מתעסקי' עמו לכל דבר ע"ת תחם סופר לגיסי

WHERE DO WE BURY
PERSON WHO
COMMITTED SUICIDE?

23. Vayikra 19:28

תַּעֲוֹנוּ: לֹא תִקְפוּ פֶּאֶת רֵאשֵׁיכֶם וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פְּאֶת זַנְוֹךְ; וְשָׂרֵט לְנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בְּבִשְׂרֵכֶם וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בְּכֶם אֲנִי יְהוָה: אֶל-תַּחַל אֶת-בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמִלֵּאָה הָאָרֶץ וּמָוָה: אֶת-

²⁶ You shall not eat over the blood; you shall not indulge in sorcery and you shall not believe in lucky times. ²⁷ You shall not round off the edge of your scalp and you shall not destroy the edge of your beard. * ²⁸ You shall not make a cut in your flesh for the dead, and a tattoo shall you not place upon yourselves — I am HASHEM.

24. Rambam
Hilchos Avodas Kochavim

יא כתבת קעקע האמורה בתורה הוא, שישרט על בשרו, וימלא מקום השריטה כחול או דיו או שאר צבעונים הרושמים.
וזה הנה מנהג העכו"ם, שרושמין עצמן לעבודת כוכבים, כלומר, שהוא עבד מכור לה ומרשם לעבודתה.
ומעת שירשם באחד מדברים הרושמין אתר שישרט באיזה מקום מן הגוף, בין איש בין אשה – לוקה.
כתב ולא רשם בצבע, או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה – פטור, עד שיכתב ויקעקע, שנאמר: "וכתבת קעקע".
במה דברים אמורים? בכותב, אבל זה שכתבו בכשרו וקעקעו בו, אינו חייב, אלא אם כן סיע, כדי שיעשה מעשה; אבל אם לא עשה כלום, אינו לוקה.

PROHIBITION AGAINST
TATTOO

25. Mishna Makkos 21a

One who makes a tattoo is liable to *malkus*.⁽¹⁶⁾ If he wrote but did not prick it into the skin⁽¹⁷⁾ – he is not liable – or if he pricked the skin but did not write – with black ink,⁽¹⁸⁾ or with blue dye, or with anything that makes a mark.⁽¹⁹⁾ R' Shimon ben Yehudah says in the name of R' Shimon: He is not liable unless he writes 'the name' there,⁽²⁰⁾ as it is said: *And you shall not make tattoo marks in yourselves; I am Hashem (Lev. 19:28).*

26. Shulchan Aruch
y.d. 180:1

כג ישרטו מקין חנוי בספרות: א [א] כחובת קעקע א היינו (א) ששורט ב על בשרו (ב) וממלא מקום השריטה (ג) כחול או דיו או שאר צבעונים הרושמים; ב [ג] יאם עושה כן על בשרו ג תכירו אותו שנועשה לו ד (ד) פטור א"כ מייע בדבר; ג י מותר ליתן (א) ה (ג) אפר מקלה ו על מכחו; ד י תרושם על עברו שלא יברח פטור [ד] (ויראה ב) ולחמילה מיהא (טור) (ד"ע); ה ז"ה השורט כבשרו אינו חייב א"כ עושה כן ח על מרו או לעבודת כוכבים.

Perth, Australia

פורת, אוסטרליה
טבת תשס"א

עח. הסרת כתובת-קעקע

שאלה:

מי עשה בו כתובת קעקע האם חייב להסירו (כשיניתן ע"פ עצת רופאים)?
האם יש בזה התיגה טובה או מילדת חסידות?
האם יש נפקא מינה אם נעשה בהיתר בגינות או באיסור?
היש נפקא מינה אם נעשה לשיעור זרה או רק לגאונות?
הסקוטי מדברי ה"מנחת יצחק" ח"ג שאין מניעה הלכתית להסיר כתובת קעקע למרות שנשאר איזה צלקת מזה.

תשובה:

מן הדיו אין כל חיוב להסיר כתובת-קעקע שכן האיסור הוא בעצם מעשה הקעקוע ובחסכמה לקבלו, ואין כל איסור על היות הקעקוע עליו, בין אם הקעקוע נעשה באיסור ובין אם נעשה בהיתר, בזמן גינות.
אולם אם יש בקעקוע המורה של עבודה זרה יש לסכות לפני הכניסה לבית-הכנסת ובזמן התפילה,² ולכן לא אפשר, ראוי להסירו, אך לא מן הדיו אלא כמידת חסידות. אם האדם רוצה להסירו מכיוון שהוא מתבטח בו אחר ששב בתשובה והוא רוצה להשתניי לחברה יהודית שומרת מצוות מותר להסירו ע"י טופל בלייז³ בעדיפות שנה וחריף האיסור לחבול בעצמו⁴ יש להוטר⁵ - להסירו⁶ גם בניתוח פלסטי, הואיל ו"גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה"⁷.

¹ המחבר בשו"ע (יו"ד סי' קפ טע"ב) פוסק את האדם שנעשה עליו קעקוע, אם לא סייע בדבר. הש"ך (שם סק"ה) מעיר כי היבית נוסף, למד זאת מדן "והקפיד הראשון", שם המקור חיוב והניקף פטור - אם לא סייע. על-פי-זה מסיק הש"ך, כי כשיש שבדן הקפה קיים איסור על הניקף, כך בקעקוע קיים איסור על המקועקע. ואולם אין להסיק מכך שהאיסור הוא על קיום האיסור בנפשו שכן כתב החת"ס (נבא מציעא י' ע"ב ד"ה אקפ"י) כי האיסור הוא על החסכמה על הקפתה, שהיא "לאו שאין בו מעשה", ואם כן יש לומר כן גם כשנכתב קעקע שהאיסור אינו אלא על החסכמה בשעת ביצוע הקעקוע אך לא על עצם היותו מקועקע.
² דמחא כעין "עלם בהיכל", סבת הדב זלמן נחמה גולדברג. ואם הוא על הדין, במקום הנהגתו הפלסטי מכיוון שבטופל זה לא נעשה כל חבלה בגוף האדם, מותר לעשותו לפתחלו.
³ רקע רפואי: החלק הרצוי של רקמת האדם בניו (חלוקה כללית) משמש שכבת (מבנים החוצתו); בשר, עור חי ועוד מות. בזמן הקעקוע מותר הצבע אל הבשר, כלומר מתחה לשתי שכבות העור. להסרת כתובת-קעקע קיימות היות במדינת ישראל שתי טכניקות:
א. טופל בלייז - בו צורבים את שתי שכבות העור ומסירים את הצבע שמתחתן ללא כל פגיעה בשאר ובכל דם, ולפיכך אינו מצרף השתנה עור. טופל זה נעשה בשלבים והוא בדרך כלל יקר מהניתוח הפלסטי מכיוון שבטופל זה לא נעשה כל חבלה בגוף האדם, מותר לעשותו לפתחלו.
ב. ניתוח פלסטי - בו מקלפים את שלש שכבות הרקמה עם שכבת העבה שמתחת לצבע. באזור המנותח משתלילים עור הנלקח ממקום אחר בגוף המטופל. בניתוח זה נעשית חבלה בגוף המטופל ולפיכך יש לדון, אם קיים לגבי איסור חובל בעצמו.
⁴ בשאלה, אם אדם רשאי לחבול בעצמו (ע"פ ברא קמא צ' ע"ב במשנה ונבדקה שם צא ע"פ) נחלקו הראשונים הרמ"ה (בישועה מקובצת) עם רמב"ם (הלכות חובל ומזיק פ"ה ה"א) אסור, ורמ"א פסק (שו"ע יו"ד סי' רלו, ב) שאסור לאדם לחבול בעצמו.
⁵ כתב רמב"ם (שם) "אסור לאדם להשגל, בין בעצמו בין בחבירו, ולא חובל בלבד אלא כל המכה אדם, דרך נציון, ערב ולא תעשה, שאסור לו יוסף להכותו", וע"פ. משמע לאסור, כי אופו החובל האסור הוא דווקא דרך נציון - מרביח, אך מה שאסור דרך נציון אלא נעשה לטובת האדם - מותר. את שיטת רמב"ם ניתן להוכיח מסוגיות מספר (ע"פ "אגרות משה" ח"ה"ב ח"ב ח"ב סי' מותר).

27. B'Mareh Ha'Bazak

א. רב חסדא שהלך בין הקוצים, הפיל בדיו ולא חש לחבול בעצמו (בי"ק צ"א ע"ב). ב. בכל השיש מצוי שחותרה פוחא והקוף דם, איצו שלעיתים תן כרכות בחבלה. ע"פ הרמב"ם תייל פסקו האחרונים "אגרות משה" (שם), "ביב" אומרי" (ח' ח"י"ט סי' ב) ו"מנחת יצחק" (ח' ק"ה ב) כי מותר לעשות ניתוח פלסטי לזיפי. (ועי קובץ הערות יבמות סי' ט) המרחק באופן שונה במקצת בין חבלה הנעשית על העבר לבין חבלה למטרה חיובית עתידית).
אולם אם מן הקוצים יפול אדם על פניו יפול על פניו ויש להסיר את החבלה למטרה חיובית עתידית.
מפני גימורים אלה:
1. אין רשות לרפא לרפאות פגם שנעשה בדין שמיים;
2. אל לנו לענות סדרי בראשית.
- עיי' נמוקים אלה אינם רלוונטים במדן דין מכיוון שהפגם נעשה בדין ועכשיו הוא הוצה לתקנו;
3. דור סיכון מיותר.
4. גם נמוק זה פחות חזק במדן דין הואיל ומדובר בהדדמה מקומית בלבד. יתר על כן, מכיוון שהאדם מתבטח בדבר, הרי יש לדנו כחולה שאין בו סכנה, שמוטר לו להסתכן כדי להתרפאות.
⁶ "מנחת יצחק" תי"ל. למוטר לציין, כי יש לדאוג לעשיית ניתוח זה ע"פ גומחה לדבר.
לחוסרות (בי"ק צ"א ע"ב ד"ה אלא האי תנא) אומר שאסור לחבול בעצמו גם לצורך. משמע מדברי לכוונה שחבלה אסורה יש שלא דרך נציון, ודלא כרמב"ם (וע"פ ב"אגרות משה" שם שרוצה לישבם). אולם, גם בדת רמב"ם גופא יש לדון, דהלא לכוונה יש לחוות את הראיות המובאות לעיל.

א. רב חסדא לא חש לחבול בעצמו בחלימה בין הקוצים בהשגלה בגדיו רק מפני שלא נתכוון לחבלה, ואין כאן "פסיק רישא" שיתביל.
ב. חבלה לשיעור רפואה הותרה מכיוון שאיננה חבלה כלל. רפואה מטרונה לתקן את גוף האדם, ואילו החבלה פוגעת בגוף האדם, גם אם היא נעשית שלא "דרך נציון". לכן אין להסיק מרפואה שחבלה מסוג זה מותרת. על-פי זה ניתן להסיר, מדוע המשנה בבבורות (מה ע"פ) מתיירה לכתן להסיר מוס ע"י היתר - מפני שיוזמי חבלה המתקנת את הגוף הפגום (ולא מכיוון שאין זו דרך נציון). יתר על כן, יש להקשות על הרמב"ם (הובא לעיל ח"ג ע"ד) בדין מכה אביו, שאסור לכוון לטובת קוץ מברש אביו, שמה יחבול בו יותר מן הנזק (סנה' פד ע"ב), איצו שלכוונה אין כאן כלל נציון (הגר"י סולבצ'יק ב"המסורה" הקשה זאת ונשאר בצי"ע). אמנם ניתן לתרץ שהחשש הוא, שמה החבלה היתרה תעשה מתוך זלזול, וזלזול זה נקרא "דרך נציון" ("אגרות משה" שם). אולם תירוצו זה קשה משתי פנים:
א. בפשט הסוגיה משמע שהחבלה היתרה כשלעצמה היא בעינית ולא הורקע הפסיכולוגי הלכות.
ב. קשה לתרצו חוסר תשומת-לב מספיקה כ"דרך נציון" (אמנם המדפיס רצה לתקן במקום "נציון" - "בזיון", והרי זו המדרה מסתברת יותר, אולם שינוי זה הוא משל המדפיס ואינו מופיע בכתי"ש של הרמב"ם).

נראה לתרץ שרמב"ם מחלק בין שתי פעולות הנגזרות מאיסור חובל: 1 - חבלה - גרימת נזק לגוף האדם. פעולה זו אסורה יש שלא "דרך נציון" מכיוון שגורם כאן נזק. 2 - מכה - פעולה זו אינה גורמת נזק ממש לגוף האדם, ואפשר לומר שהנזק שבה הוא יותר משמור הנפשי. לכן יש לחלק בין מכה הנעשית דרך שחוק או לשיעור היתר - המותרת לבין מכה הנעשית "דרך נציון" ומריבה - שאסורה. על-פי דבריו גם הרמב"ם יורה שכל חבלה נאסרה (כמובן, למעט חבלה לשיעור רפואה שאיננה חבלה כלל). יתר על כן, יתכן שרמב"ם יורה לתוס' שחבלה אסורה אפילו לצורך. ניתוח פלסטי היוצר חבלה בגוף האדם יהיה אפוא אסור ורק טופל בלייז מותר, לפי שאינו יוצר חבלה כלל. אמנם יתכן שיש מקום להחזיק, מכיוון שהאדם רוצה רשות למנות לחבל בו, ובמקרה זה, אין איסור חובל לדעת חלק מן האחרונים, "מנחת יצחק" (מצאת מוח), "סו"ר אב"י (מחילה כו ע"פ) וכ"פ מרן הגר"ש ישראלי ("התורה והמצוות" ח"ו). אולם עיי' בדברי הרב ש"י זון (ללאור החלטה), "משפט שילוקי" שהאריך להוכיח, כי גם בניתוח רשות עדיין האיסור לחבול בעצמו עומד, ועיי' גם בהערות מרן הגר"ש ישראלי על מאמרו, שבהם הוא זורחה את ראיותיו.
⁷ ברכות י"ט ע"ב ועוד.